Дім сад город

10

1995

Юридичні консультації

За згодою колгоспу

Я з чоловіком (він інженер, я вчителька) приїхали до с. Зоряне в 1983 році. Чоловікові дали для проживання сім'ї колгоспний будинок. Ми його хотіли викупити відразу, але 12 років тому це неможливо було зробити (не було таких законів).

У 1990 р. за рішенням загальних зборів колгоспників було укладено договір, згідно з яким 30% вартості будинку заплатив колгосп з культурно-побутового фонду, 25% — наш першочерговий внесок, а решту 45% потрібно погашати протягом 15 років (до 2005 р.).

З балансу колгоспу будинок знято, але він не є нашою власністю (відповідні документи нам не видають).

Зараз відбувається приватизація житла. Люди одержують у власність квартири, будинки безкоштовно, а ми не можемо отримати навіть за свої гроші будинок, в якому прожили вже 12 років.

І ще одне запитання: з якого віку громадяни України чоловічої статі і за яких умов можуть брати у сільській Раді земельний наділ 0,25 га для забудови?

Н. О. Хмельова,
Донецька обл.,
Мар'їнський р-н,
с. Зоряне

Згідно із законом «Про приватизацію державного житлового фонду» приватизувати можна лише будинки (квартири) державного житлового фонду, а також відомчі будинки (квартири), в тому числі будинки й квартири, що належать радгоспам. Будинки, збудовані колгоспами, є їхньою власністю і приватизації не підлягають.

Колгосп розпоряджається такими будинками як власник. Може їх експлуатувати, а також реалізувати на умовах договору купівлі-продажу. Як видно з листа, Ви уклали договір з колгоспом і на його умовах проживаєте в будинку. За згодою колгоспу Ви можете викупити будинок у свою власність на договірних умовах з урахуванням договору, що був укладений раніше.

Щодо другого запитання. Цивільний кодекс України (ст. 11) передбачає, що дієздатність громадянина (незалежно від статі) виникає після досягнення ним вісімнадцятирічного віку. З цього часу він має право одержати земельну ділянку під забудову.

Вам належить відшкодування

Багато років ми доглядали бабусю, рідну тітку моєї матері. Її чоловік загинув під час Великої Вітчизняної війни, а єдина донька померла ще в 1952 році. От бабуся і залишилась самотня. Коли постаріла, стала нікому не потрібна, хоч і були родичі, та ніхто не схотів клопоту. Догляд за старенькою ліг на наші плечі. Доглянули до смерті і поховали в 1994 році, як годиться.

Заповіту на хату вона не залишила. Поясніть, будь ласка, чи маємо ми право на спадщину.

Левінзон,
Полтавська обл.,
Глобинський р-н

Спадкоємцями за законом згідно ст. 529 Цивільного кодексу України є діти, дружина і батьки померлого, а також онуки і правнуки. Це перша черга спадкоємців. До другої черги належать брати, сестри, дід і бабця померлого. Вони закликаються до спадщини за відсутності спадкоємця першої черги. Онуки і правнуки належать до першої черги спадкоємців, але вони можуть одержати спадщину лише за умови, що на час відкриття спадщини немає в живих того з батьків, який був спадкоємцем.

Отже, виходячи з Вашого листа, після смерті бабусі повинна була вступити в спадщину її дочка. Але дочка померла до відкриття спадщини. Тому за законом спадкоємцями померлої є діти дочки. Якщо немає дітей померлої дочки, спадкоємцями будуть брати і сестри померлої бабусі.

Як видно з листа, Ви не є прямими онуками померлої бабусі і тому до її спадкоємців не належите.

Тепер щодо компенсації за догляд та похорони. Згідно із ст. 556 Цивільного кодексу України спадкоємці, які прийняли спадщину, повинні в межах вартості спадкового майна відшкодувати понесені третіми особами необхідні витрати за догляд за спадкодавцем під час його хвороби, на похорони, а також на охорону спадкового майна і управління ним.

Ваш син має право на земельну ділянку

Мій батько трагічно помер у грудні 1986 року. Мати пішла з життя раніше. У батька троє синів. Усі вони живуть у власних будинках. Заповіту не залишив. У своєму користуванні мав 0,50 га городу. Після батькової смерті 0,20 га городу наділили мені, а решту передали сусідці.

Чи маю я право на приватизацію землі, якою зараз користуюся, тобто на 0,20 га? Чи можу юридично оформити на себе батькову хату, яка перебуває зараз в аварійному стані? Чи маю право на весь город, що належав батькові?

Брати дали мені письмову згоду, що на хату й город претензій не мають.

І ще таке запитання. Мій син прослужив в армії 18 років. Зараз служить в Україні. Квартири не має. Чи має він право на земельну ділянку під забудову?

А. Притула,
Вінницька обл.,
Теплицький р-н,
с. Цвиліхівка

Згідно з Цивільним кодексом України (ст. 529) при успадкуванні майна за законом спадкоємцями першої черги є діти померлого. Отже, Ви, як син померлого батька, є спадкоємцем його майна і можете оформити у власність батькову хату.

Під час оформлення спадщини у нотаріальній конторі необхідно подати у письмовому вигляді відмову братів від спадщини.

Тепер щодо земельної ділянки. Згідно з декретом Кабінету Міністрів «Про приватизацію земельних ділянок» від 26 грудня 1992 року громадянин може приватизувати земельну ділянку, яка перебуває в його користуванні на

Дім сад город 10 1995

Щомісячний виробничо-практичний журнал

Засновник — трудовий колектив редакції

Зареєстрований Держкомпреси України, серія КВ, № 809

Видається з січня 1989 р.

час приватизації. Отже, Ви можете приватизувати земельну ділянку, яка надана Вам у користування,— 0,2 гектара.

Як і будь-який громадянин України, Ваш син має право одержати земельну ділянку під забудову. Розмір цієї ділянки буде залежати від виду населеного пункту, де він хоче будуватись (місто, село, селище міського типу). Для цього необхідно звернутися до відповідної місцевої Ради народних депутатів за місцем бажаного будівництва.

Закон передбачає 0,6 га

Моя мати біля оселі має 0,2 га землі, а ще 0,4 га їй дали із запасних земель у межах населеного пункту. Там також можна будувати мені будинок. Але потрібно прописатися.

Коли мати подала документи на приватизацію і цих 0,4 га, то місцева влада їй відмовила. А приватизували тільки 0,2 га, що біля оселі. Чи правильно вчинила влада, не приватизувавши 0,4 га, які також належать моїй матері?

До того ж у законі зазначено, що мати має право приватизувати 0,6 га. Адже вся ця земля розташована у межах населеного пункту, а не в інших місцях.

А. І. Кирилець,
252162, Київ-162,
вул. Тулузи, 24, кв. 7

Згідно із Земельним кодексом України (ст. 17 і 56) та Декретом Кабінету Міністрів України «Про приватизацію земельних ділянок» громадяни України можуть одержати у приватну власність земельні ділянки, що перебувають у їхньому користуванні в розмірах, визначених Земельним кодексом.

Земельна ділянка, надана для ведення особистого підсобного господарства в межах населеного пункту, може бути приватизована у розмірах, зазначених у земельно-облікових документах, але не більше 0,6 гектара. Чи може бути приватизована земельна ділянка, яка за розміром не перевищує 0,6 гектара, у межах населеного пункту, але в різних місцях? Закон конкретної відповіді не дає. На нашу думку, така земельна ділянка може бути приватизована.

Обов'язковість прописки громадян у тому населеному пункті, на території якого надаються земельні ділянки у власність або користування, Земельним кодексом не передбачена.

Ів. Миронець,
юрист

Читачі радять, пропонують, запитують

Калина з насіння

На запитання М. Акулічева («ДСГ» № 4, 1995 р.), як виростити калину з насіння, до редакції журналу від читачів надійшло кілька листів-відповідей, в яких вони діляться власним досвідом.

Так, С. С. Чуб з Полтавської області повідомляє, що одержати сходи з насіння калини неважко, принаймні в тій місцевості, де він живе. Лише висівати його треба на поверхню грунту у затінку від кущів смородини, будівель тощо, бо тут краще зберігається волога. У місцях, де верхній шар грунту швидко пересихає, сходів годі чекати. Краще сіяти пізно восени і добре достиглим насінням. Засіяну грядку слід оберігати, щоб не зрушити насіння з місця, на якому воно лежить, аж до проростання і укорінення сходів. Тому не можна навіть виполювати чи виривати бур'яни.

Саджанці на постійне місце С. С. Чуб рекомендує висаджувати у 2—3-річному віці, бо в перший рік сіянці дуже повільно ростуть.

Цікаві спостереження О. Г. Гумен з с. Опішня теж Полтавської області. Засипані з осені цукром ягоди калини перебродили, і вона їх споживала. А насіння весною викинула у місці, де грунт був досить вологий. Усе насіння зійшло. Тож О. Г. Гумен робить висновок: коли калина перебродить і насіння в тому соку перебуватиме до сівби, то висіяне весною воно зійде. Спроби сіяти сухе насіння виявились невдалими — воно не проростало.

О. І. Скоробогатько з Київщини пише, що вона прикопала насіння калини під тином восени, одразу після відокремлення його від м'якуша, а весною (в травні) зійшли дружні сходи.

А от В. Г. Гайдук з Києва розповідає, що калину можна виростити у вазоні. Минулої осені він, вичавивши з ягід сік, одне зернятко задля цікавості утикнув у вазон поруч з кімнатною квіткою. Про свій «експеримент» вже й забув. Аж якось весною, поливаючи черговий раз квіти, помітив росток калини. Коли сіянець добре зміцнів і під листям квіток йому вже стало тісно, пересадив його в окремий горщик на балконі, щоб згодом висадити у відкритий грунт.

Щоб під усі наведені факти підвести, так би мовити, наукове обгрунтування, друкуємо консультацію кандидата с.-г. наук **В. М. Меженського.**

Особливості насіннєвого розмноження калини

Якщо свіжозібране насіння висіяти восени, наступного року воно проросте і, на відміну від інших рослин, сформує лише кореневу систему, пагонів не буде. Це зумовлено тим, що підсім'ядольне коліно (гіпокотиль) у сходів калини перебуває у спокої, з якого виходить лише після періоду охолодження. Тільки на другу весну гіпокотиль починає розвиватися і на поверхні грунту з'являються пагінці. Деякі садівники, не дочекавшись протягом першого року сходів, вважають, що насіння не зійшло і висаджують там інші рослини, доглядаючи за якими пошкоджують підземні сходи калини, або просто перекопують ділянку. Цього не слід робити, краще ділянку замульчувати, щоб запобігти загибелі сходів від посухи.

Прискорити пророщування насіння можна за допомогою двоетапної штучної стратифікації. Спочатку насіння вимочують дві-три доби у змінній воді, потім протягом двох-трьох місяців стратифікують за температури плюс 20—30°С. При цьому добре впливає періодичне коливання температури, наприклад 18 годин — 20°С, 6 годин — 30°С. Коли зародок дорозвинеться, насіння проростає, з'являються гіпокотиль і корінчик, а сім'ядолі залишаються під оболонками насіння. Щоб вивести гіпокотиль із стану спокою, такі проростки витримують за температури плюс 1—5°С протягом двох місяців, а потім висаджують у посівні ящики, заглиблюючи у грунт лише корінці. Після появи декількох справжніх листків сіянці обережно пересаджують у відкритий грунт для дорощування. Сіянці ростуть повільно. На постійне місце їх висаджують у дво-трирічному віці. На п'ятий-шостий рік вони починають плодоносити.

Отже, розмноження калини насінням — складний і тривалий процес, тому найчастіше застосовують вегетативне розмноження відсадками або зеленими живцями. Одержати такі саджанці значно легше, а починають плодоносити вони удвічі раніше, ніж сіянці.

Пропоную житло

Шановна редакціє! Іноді до вас звертаються люди, що з якихось причин не мають власного житла. Я пропоную його безкоштовно. Бажано самотній людині або невеликій сім'ї. Головне, щоб це були добрі і порядні люди. Тоді і мені буде легше й веселіше жити на світі, бо я самотня, пенсіонерка.

Село у нас гарне, велике, поруч райцентр.

Ольга Савівна Навроцька,
281480, Хмельницька обл.,
Старосинявський р-н, с. Заставці,
вул. Морозова, 61

Підзимові посіви овочевих культур

Під зиму переважно висівають насіння моркви столової, петрушки, столових буряків, ріпчастої цибулі, салату, шпинату, кропу та інших зеленних культур. Від таких посівів, як правило, одержують товарну продукцію (столових коренеплодів і ріпчастої цибулі в пучковій стиглості) на 7—15 днів раніше, ніж від ранньовесняних.

Столові коренеплоди й ріпчасту цибулю для одержання пучкової продукції потрібно розміщувати окремо від товарних посівів. Це пов'язано з тим, що під час проривання товарних посівів, як правило, на пучкову продукцію виривають найкраще розвинуті рослини і частково підривають кореневу систему тих, що залишаються, а також ущільнюється грунт у міжряддях. Внаслідок цього на таких ділянках продуктивність рослин значно знижується.

Щоб одержати найбільший урожай підзимових посівів овочевих культур, їх краще розміщувати на південних або південно-західних схилах та на ділянках, захищених від холодних вітрів з півночі чи північного сходу будівлями або високорослими насадженнями (садом, лісом, полезахисною смугою). Бажано, щоб тут були родючі грунти легкого механічного складу. Важкі грунти для вирощування ранньої товарної зелені у підзимових посівах непридатні, оскільки вони холодні, а отже, продукція з них надходитиме із запізненням. На таких грунтах, як правило, сходи зріджені й нерівномірні, а рослини розвиваються гірше, ніж посіяні рано навесні.

Насіння зазначених культур висівають перед замерзанням грунту з таким розрахунком, щоб воно восени не проросло (друга половина листопада — перша половина грудня залежно від грунтово-кліматичних умов, району вирощування). Сходи з'являються рано навесні, відразу після розмерзання грунту. Коли ж посіяти раніше, насіння моркви, столових буряків, цибулі в теплу осінь може накільчитися, внаслідок чого знижується його польова схожість, а рослини, що перезимували, масово стрілкують (утворюються квітконосні пагони). Все це призводить до недобору врожаю і знижує якість продукції.

Підзимові посіви потрібно розміщувати після попередників, які рано звільняють площу і під які вносили органічні добрива (огірки, цибуля, часник, рання капуста, картопля). Підготовку грунту розпочинають задовго до заморозків, відразу після збирання попередника. Під перекопування (переорювання або глибоке розпушування) вносять азотні (15—20 г/м^2 аміачної селітри), фосфорні (40—50 г суперфосфату), калійні (20—30 г/м^2 сульфату калію). Мінеральні добрива можна замінити пташиним послідом або гноївкою з розрахунку 1—2 кг на 1 м^2. Якщо грунт недосить вологий, його перед перекопуванням або розпушуванням зволожують з розрахунку 3—4 відра води (30—40 л) на 1 м^2. У подальшому до листопада площу підтримують у чистому від бур'янів і розпушеному стані. За 5—20 днів до сівби формують грядки, верхній шар грунту розпушують і злегка ущільнюють.

За 15—26 днів до сівби насіння перевіряють на схожість. Для цього відбирають по 10 насінин у двох повтореннях (разом 20 насінин) і кладуть у тарілку або плоску скляну чашку Петрі на зволожений фільтрувальний папір чи тканину. До проростання насіння стежать, щоб субстрат був достатньо зволоженим. Неприпустимо заливати насіння водою, бо воно може загинути. Щоб фільтрувальний папір чи тканина не висихали, тарілку або чашку зверху прикривають склом, іншою тарілкою тощо. Температуру підтримують у межах 20—25°С. Пророщують у темному місці. Коли у насінин утворяться корінчики, підраховують сходи: у буряків столових на 8-й день; у моркви столової, салату — на 10-й; цибулі — на 12-й; петрушки, кропу, шпинату — на 14-й день після висіву на вологий субстрат. Підрахунки проводять так: коли з 10 насінин проросло 9, процент лабораторної схожості становитиме 90, а якщо 5, то 50%. В останньому випадку потрібно збільшити норму висіву вдвічі. Якщо ж лабораторна схожість становитиме менше 45%, таке насіння взагалі непридатне для сівби.

Перед сівбою насіння знезаражують препаратом ТМТД або 1%-ним розчином перманганату калію.

Насіння моркви столової, петрушки, буряків столових й цибулі ріпчастої, салату, шпинату, кропу та інших зеленних культур висівають широкорядним (30—40 см) або широкосмуговим (ширина смуги 5—12 см, міжрядь від центрів смуг 30—40 см) способами. Останній дає можливість збільшити в 2—3 рази кількість рослин на одиницю площі та значно підвищити врожайність й поліпшити якість продукції. Глибина загортання 0,5—1,0 см.

Норма висіву насіння першого класу (схожість понад 75%) моркви столової при широкорядній сівбі 0,2—0,3 г/м^2, широкосмуговій — 0,3—0,4; петрушки — відповідно 0,2—0,25 і 0,25—0,30; буряків столових — 1,5—1,7 і 1,8—2,0; цибулі — 0,8—1,0 і 1,0—1,2; салату — 0,15—0,2 і 0,2—0,25; шпинату — 2,0—2,5 і 2,7—3,0; кропу — 1,5—2 і 2,0—2,5 г/м^2. Такі культури, як салат (листковий та головчастий), шпинат, кріп та інші зеленні, можна висівати на грядках багатострічковим способом (схема 40+15+15+15+15 см), але тоді норму висіву треба збільшити на 20—25% порівняно з широкосмуговою.

Відразу після висіву грунт злегка ущільнюють. Рядки доцільно замульчувати перегноєм, торфом, торфокомпостом, компостованою тирсою шаром 1—2 см. Це сприяє кращому прогріванню навесні грунту під мульчою й дає змогу проводити розпушування міжрядь ще до появи сходів. Прискорюється також на 2—3 дні з'явлення сходів, вони більш дружні та вирівняні.

Як тільки-но виткнуться із землі поодинокі сходи, їх підживлюють азотними добривами (10—20 г/м^2 аміачної селітри) і розпушують міжряддя на глибину 3—5 см, щоб знищити грунтову корку і проростки бур'янів. У фазі одного-двох справжніх листків рослини проривають: моркви столової, петрушки, цибулі, салату головчастого — на відстань 2—3 см, буряків столових — на 3—

4 см. Вдруге проріджують (на 4—6 см) цибулю й салат головчастий, а в разі загущення й шпинат та кріп, коли вони утворять 5—7 листків. Вирвані рослини використовують як товарну продукцію (зелень) для споживання. Втретє проривають тільки рослини салату головчастого на початку зав'язування головок на відстань 15—20 см. Якщо цього не зробити, не утворяться великі головки.

Рослини петрушки й цибулі від підзимової сівби можна залишати для збирання восени, оскільки вони слабко утворюють квітконосні стебла. У цьому випадку їх проріджують вдруге на 4—6 см. Проріджування найкраще проводити після випадання дощу або поливу і зразу розпушувати грунт у міжряддях. У процесі догляду за рослинами систематично виполюють бур'яни в рядках і 2—3 рази розпушують міжряддя.

На пучкову продукцію моркву столову починають збирати, коли коренеплоди за найбільшим діаметром досягнуть товщини 1,5 см. Далі їх миють і разом з гичкою в'яжуть у пучки. Петрушку вже можна збирати, коли на рослинах утвориться 5—6 листків, а коренеплоди за найменшим діаметром досягнуть 1 см. Їх можна зберігати протягом 10—15 днів у перфорованих (з дірочками) поліетиленових пакетах у холодильнику при температурі 2—3°С. Щодо столових буряків, то їх починають збирати, коли коренеплоди досягнуть 1,5 см за найбільшим діаметром і так само, як і попередні культури, в'яжуть у пучки.

Коли на рослинах утвориться 5—6 листків завдовжки 20—25 см, можна починати збирати цибулю на пучкову продукцію. У вирваних рослин обрізують корінці і в'яжуть у пучки. Зелену цибулю можна зберігати в поліетиленовій плівці товщиною 20—30 мк або в більш товстій з перфорацією в холодильнику за температури 2—3°С протягом 10—15 днів.

Салат розпочинають збирати, коли в розетці утвориться 6—7 листків. Їх виривають з корінцями, струшують від ґрунту і складають у кошики корінцями донизу. У головчастих сортів, коли головки досягнуть 60 мм у діаметрі, їх зрізують при основі разом з розеткою листків. Шпинат починають збирати, коли сформується розетка з 5—6 добре розвинутих листків. Розетки зрізують з частиною корінця, щоб вони не розсипалися. Кріп зелений, коли на рослинах утвориться 4—5 справжніх листків, виривають з корінцями, злегка струшують землю і складають у кошики. Зберігати зелений кріп можна в поліетиленовій плівці в холодильнику протягом 10—15 днів, як шпинат.

Слід зазначити, що зеленні овочеві культури потрібно збирати в ранкові години, коли після ночі рослини охолоджені.

Запізнюватися із збиранням моркви і буряків столових, салату, шпинату, кропу та інших зеленних культур від підзимових посівів не можна, оскільки після утворення товарної продукції вони швидко формують квітконосні стебла, втрачають зовнішній вигляд і товарну якість.

О. Ю. Барабаш,
доктор с.-г. наук,
професор, завідуючий кафедрою
овочівництва Національного
аграрного університету,
академік УААН

Вирощуйте цуккіні

У «ДСГ» не раз розповідали про вирощування огірків. Але, на жаль, ось уже кілька років у колгоспах та й на присадибних ділянках не завжди вдається вберегти рослини від хвороб, кислотних дощів. А кожній сім'ї взимку ой як погано без огірків. Але вихід можна знайти.

Вже чотири роки я вирощую на своєму городі кабачок цуккіні сорту Аеронавт і не маю клопоту. Цей кабачок невибагливий до умов вирощування, до того ж повністю замінює огірки. Плоди великі, видовжені, циліндричної форми, з гладенькою або слаборебристою поверхнею, зеленого кольору. Порівняно із звичайним білоплідним кабачком Аеронавт скоростигліший, урожайніший, має кращі смакові якості.

Цуккіні росте кущем, не стелиться по землі, його плоди довше, ніж звичайні кабачки, придатні для переробки. У свіжому вигляді вони можуть зберігатися до весни. Їх можна консервувати, маринувати, смажити, готувати з них оладки.

Страви з цуккіні особливо корисні для людей похилого віку і для тих, у кого підвищений кров'яний тиск, шлункові захворювання з високою кислотністю, хронічне запалення підшлункової залози, печінки, нирок, шлунково-кишкового тракту. Кабачок багатий на клітковину, містить великий набір різноманітних вітамінів, виводить з організму радіонукліди, шлаки, солі. Одним словом, цей овоч заслуговує на увагу.

Цуккіні — перехреснозапильна рослина. Тому, щоб мати якісне насіння, його потрібно вирощувати ізольовано від інших гарбузових або запилювати вручну.

Вигідно використовувати цуккіні і на корм тваринам та птиці. Подрібнені сирі плоди добре поїдають гуси, кури, кролі, свині.

В. С. Швець,
288064, Вінницька обл.,
Шаргородський р-н, с. Політанки

Шкідники овочевих рослин у закритому грунті

Більшість шкідників і збудників хвороб потрапляють у теплиці з природи (відкритого грунту). Джерела їх проникнення різноманітні — незнезаражене насіння, випадково придбана розсада, інфікований грунт, гній, тара, солома, що не пройшли термічної обробки. Розсадниками інфекції та шкідливих комах можуть бути бур'яни, які ростуть у теплиці і біля неї, непродезінфіковані вулики з бджолами, декоративні культури, розміщені в теплиці, на городі та в саду.

Збудники хвороб і шкідники, які один раз потрапили в теплицю, можуть тривалий час зберігатися на конструкціях, дроті, внутрішньому боці скла та покрівлі, на рослинних рештках, у грунті та утеплюючих матеріалах, сприяючи виникненню ранніх осередків, що бурхливо розвиваються протягом вегетаційного періоду.

Павутинний кліщ — найбільш поширений в усіх агрокліматичних зонах України небезпечний шкідник культур, які вирощують у закритому грунті. Крім огірків, пошкоджує перець, помідори, дині, кавуни, рідше — селеру та петрушку. Зареєстрований більш як на 100 видах культурної і дикорослої рослинності, у тому числі на лободі, кропиві і польовій берізці, що часто зустрічаються біля теплиць та парників. У процесі свого розвитку кліщ проходить фази яйця, личинки, німфи, дорослих самця і самки. Шкідливими фазами є личинки, німфи, дорослі кліщі. Самки мають форму овалу довжиною від 0,23 до 0,47 мм. Самець дрібніший, з подовженим, різко звуженим до кінця тілом. Забарвлення сірувато-зелене з темними плямами на боках.

Перезимовують дорослі самки у рослинних рештках, під грудочками грунту, у щілинах парників, вуликів та теплиць. З настанням теплих сонячних днів вони залишають місця зимівлі і заселяють рослини, починають живитися і відкладати яйця.

Протягом вегетаційного сезону розвиваються 8—12 поколінь звичайного павутинного кліща. Оптимальні для нього умови — температура 25—30°C, відносна вологість повітря близько 80%. У місцях перебування шкідника на листках виникають окремі світлі плями. Якщо пошкодження значне, увесь листок вкривається такими плямами. Уражене листя буріє й всихає, рослина передчасно гине.

Найінтенсивніше живиться і розмножується звичайний павутинний кліщ у травні, червні, липні. Коли світловий день скорочується до 14—16 годин, кліщі набувають червоного забарвлення, що сигналізує про їхній швидкий перехід у зимівлю. В умовах Лісостепу та Полісся України перші зимуючі самки з'являються у вересні, чисельність кліща на рослинах знижується, а до початку жовтня практично всі вони переходять до зимівлі. Крім звичайного повутинного кліща, у теплицях може дуже шкодити рослинам червоний тепличний кліщ.

Для захисту рослин від цих шкідників широко використовують хижого кліща — фітосейулюса. На його розвиток впливають температура й відносна вологість повітря: нижній поріг температури становить 7°C, оптимальна температура повітря 25—30°C, відносна вологість — вище 70%. Фітосейулюс розвивається в середньому у 1,5—1,9 раза швидше, ніж звичайний павутинний кліщ. Самка знешкоджує щодоби до 30 яєць або 24 особини шкідника у різних фазах його розвитку. Фітосейулюс не може тривалий час зберігатися на рослинах без шкідників і дуже скоро гине.

Розводять та реалізують фітосейулюса в Україні деякі обласні біолабораторії та біолабораторії при тепличних комбінатах. Його з успіхом використовують у багатьох тепличних господарствах України та за її межами. Головна умова — своєчасне виявлення вогнищ павутинного кліща та випуск достатньої кількості хижака. Практично найбільш доцільно після візуальної оцінки рівня зараження (слабке, середнє, сильне) випускати фітосейулюса на кожну уражену рослину, забезпечуючи співвідношення хижака і жертви не менш як 1:50. У парниках випускають хижого кліща, розкладаючи зрізане листя або цілі рослини сої, на яких його розмножують. Якщо ураження слабке, норма випуску — 50 особин під одну раму, середнє й сильне — до 100 особин фітосейулюса.

Тепличнa білокрилка — небезпечний шкідник, який пошкоджує близько 150 видів рослин, у тому числі такі овочеві культури закритого грунту, як огірки, помідори, дині, кавуни, кріп, щавель, петрушка, салат, декоративні рослини. Шкідник заселяє всю надземну частину рослини, але більше його на нижньому боці листка. Протягом вегетаційного періоду у закритому грунті розвивається у 10—12 поколіннях. В один і той же час на рослинах виявляють шкідника у всіх стадіях розвитку (яйце, личинки різного віку, німфи та імаго). Це ускладнює боротьбу з ним, бо окремі його стадії по-різному реагують на вплив як отрутохімікатів, так і біологічних засобів.

Тепличнa білокрилка відкладає яйця блідо-зеленого кольору поодиноко або купками, що прикріплюються до поверхні листка. Через 1—2 дні яйця темнішають. Личинки першого віку прозорі, рухливі, згодом прикріплюються до листка і протягом 7—15 діб завершують свій розвиток, перестають живитися, потовщуються й утворюють німфи. Формування імаго (дорослої комахи) у німфі завершується на 10—16-ту добу. Розвиток однієї генерації залежно від температури і вологості триває 19—40 днів. Оптимальні умови — температура 22—24°C і відносна вологість повітря 60—75%. Річний цикл розвитку в умовах теплиці становить 8—16 поколінь. Тепличнa білокрилка може розселятися на рослинах, які вирощують поблизу теплиці, і накопичуватися там.

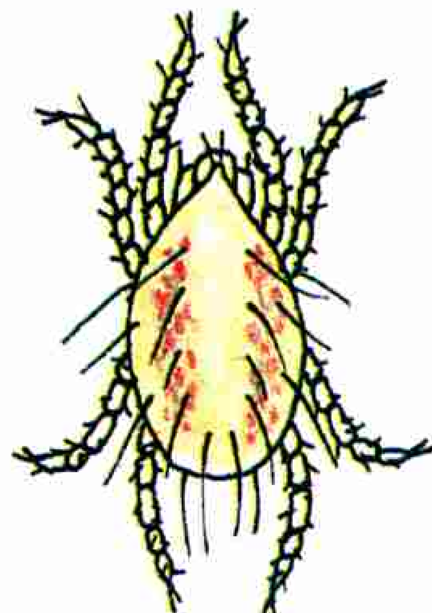
Зараз вивчено та рекомендовано деякі біологічні агенти, які регулюють чисельність білокрилки у теплицях: паразитична комаха енкарзія, хижий клоп макролофус, ентомопатогенні гриби ашерсонія, боверія і вертицил. Усі ці біоагенти розмножують у виробничих біолабораторіях.

Енкарзія — спеціалізований паразит тепличної

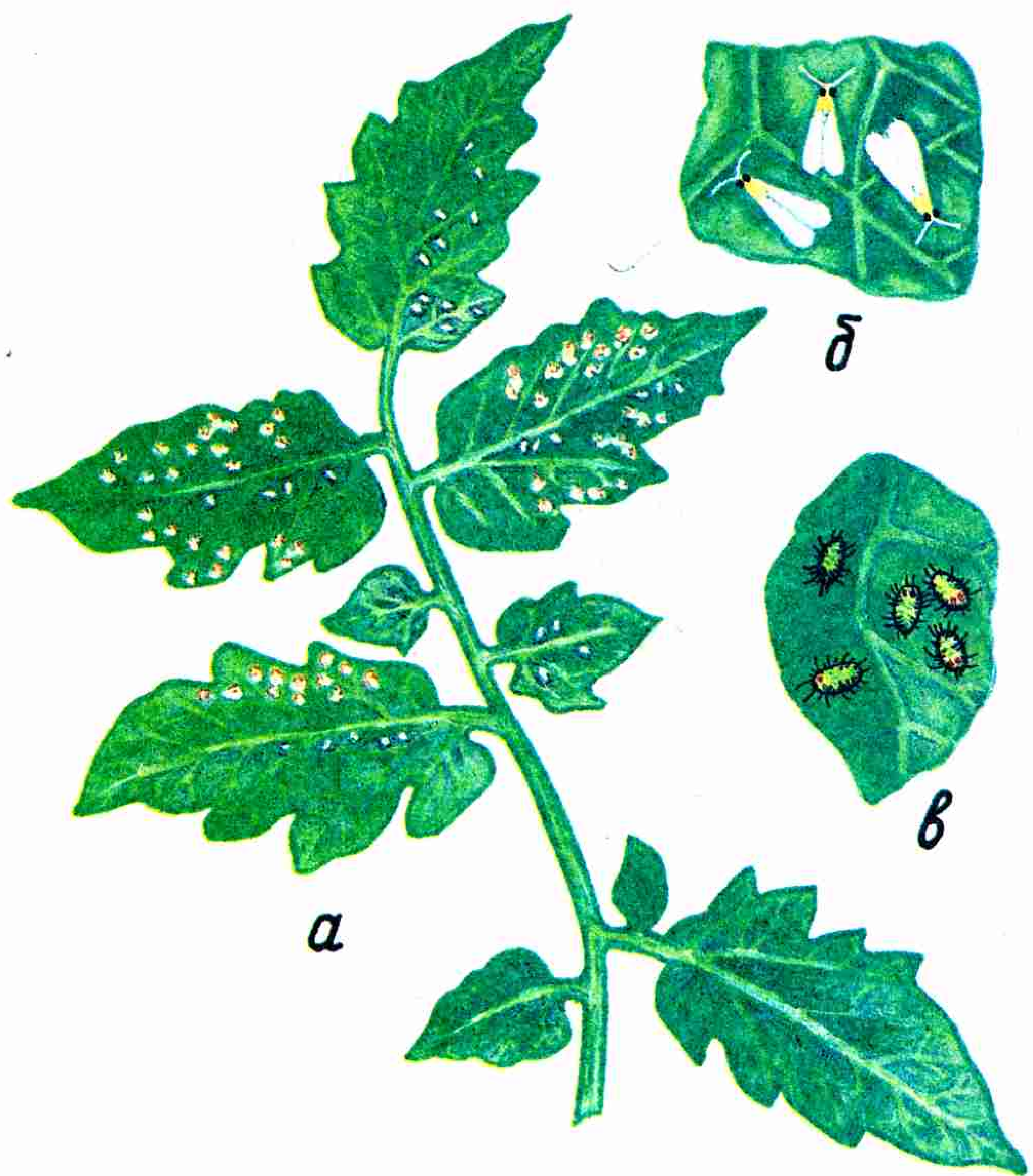

Павутинний кліщ:

а — уражений листок; б — кліщ у павутинні; в — личинка; г — доросла самка кліща.

Теплична білокрилка:

а — уражені листки; б — дорослі білокрилки; в — личинки.

білокрилки. Тривалість розвитку її личинок — 10—16 днів. Повний цикл розвитку від яйця до дорослої комахи залежить від температури і триває від 13 до 30 днів. Використовуючи енкарзію, на рослини помідорів та огірків розкладають шматочки листя тютюну чи іншої рослини з муміфікованими німфами білокрилки. Дорослі особини виходять з них на третій-п'ятий день.

Коли на розсаді помідорів з'являються дорослі білокрилки, енкарзію випускають з розрахунку одна комаха на 1 квадратний метр. Колонізацію енкарзії на плодоносних рослинах можна проводити двома способами: випускати паразита неодноразово через кожних два тижні, починаючи з моменту виявлення білокрилки, з розрахунку 3—5 особин на 1 $м^2$ або двічі з інтервалом 2 тижні з розрахунку 10 особин на 1 $м^2$. Другий спосіб застосовують, зокрема, на огірках. Енкарзію використовують разом з фітосейулюсом, хижаками і паразитами попелиць, біопрепаратом трихотецином.

Макролофус — хижий клоп, вивчений і запропонований виробництву Інститутом захисту рослин УААН. Має переваги порівняно з іншими біоагентами, бо знищує не тільки білокрилку, а й попелиць, трипсів та інших шкідників на всіх стадіях їхнього розвитку.

Колонізацію макролофуса проводять у теплицях з монокультурою і різним складом вирощуваних рослин двома способами: до появи шкідників (5 особин на 1 $м^2$), підгодовуючи його яйцями зернової молі; при наявності шкідників у співвідношенні хижак і жертва 1:10—15.

Ашерсонія. В Україну завезено декілька рас цього гриба з різних держав. Перші ознаки захворювання в уражених грибом личинок білокрилки з'являються на 5—6-й день, а через 10—12 днів вони повністю вкриваються міцелієм, утворюючи тверду пустулу різного розміру та забарвлення. Перший раз рослини обробляють грибом при появі личинок білокрилки і повторюють через кожних 10—12 днів. Оптимальні умови для розвитку гриба у теплиці: температура близько 25—30°С, відносна вологість повітря 85—95%.

Боверія. Цей гриб зустрічається скрізь. Інфіковані ним личинки білокрилки на 5—7-й день стають білорожевими, а через 10—12 днів вкриваються спороносним міцелієм гриба і утворюють навколо себе біле коло. Уражені грибом личинки можуть бути джерелом вторинної інфекції. Обробляють рослини при появі личинок білокрилки. У вогнищах, де домінують дорослі особини, боверія малоефективна, а проти личинок її використовують декілька (2—4) разів з інтервалом 10—12 днів.

Гриб вертицил уражує яйця, личинки і дорослі особини білокрилки. Уражені личинки на 5—6-ту добу стають світло-коричневими, а навколо з'являється біле коло з міцелію гриба. На 10-й день міцелій повністю вкриває личинку. Цей гриб доцільно використовувати проти білокрилки на огірках, бо оптимальні умови розвитку рослин і гриба збігаються. При наявності дорослих особин білокрилки здійснюють обробку інсектицидами, а через 7—10 днів — вертицилом. Вдруге ним обробляють через стільки ж днів.

(Далі буде)

В. С. Чабан,
завідуючий відділом,
М. М. Тронь,
провідний науковий співробітник,
Т. В. Крижанівська,
старший науковий співробітник
(Інститут захисту рослин УААН)

СІВОЗМІНА НА ПРИСАДИБНІЙ ДІЛЯНЦІ

✦ Впровадження сівозміни на окремій невеликій ділянці дещо складне, проте ефективне.

Складаючи схему ротації городніх культур у сівозміні, слід враховувати біологічні особливості кожної з них, тип і властивості грунту, а також природно-кліматичні умови зони.

Земля — чи на великій, чи на малій ділянці — з кожним черговим засівом і врожаєм дедалі більше виснажується, гірше плодоносить. Тому агрономічна наука передбачає систематичне відновлення родючості землі. Бо якщо від неї тільки брати, але нічого не повертати, вона зрештою перестане родити.

Шляхів відновлення родючості грунту багато, та чи не найголовніший з них — правильна сівозміна, тобто таке чергування культур, яке забезпечує кожній з них оптимальні умови росту і розвитку.

У колгоспах та інших господарствах, де масиви землі в обробітку досить великі, застосовують 9-, 10- і навіть 12-пільні польові, а також 4—6-пільні кормові та овочеві сівозміни. Чергування культур у полях сівозміни (ротація) здійснюється в певній послідовності, бо одні рослини збагачують грунт, скажімо, на азот чи калій, інші, навпаки, надто виснажують його. Щоб відновити родючість грунту, проводять певні агротехнічні заходи, які сприяють нагромадженню в ньому поживних речовин і мікроелементів, потрібних для живлення рослин. А як бути, коли ділянка землі невелика, скажімо, 4—6 або 10 соток? Відповідь однозначна: впроваджувати сівозміну і витримувати певну ротацію культур. Якщо, скажімо, три-чотири роки тому земля на дачних наділах ще більш-менш плодоносила, то зараз врожаї, особливо картоплі та інших городніх культур, мізерні, хоч щороку вносять гній, компости, застосовують полив тощо.

Чому? Насамперед тому, що садять і сіють щороку одні й ті ж культури на тих самих площах. Іноді змінять місце однієї-двох грядок, а далі... картопля — по картоплі, кукурудза — по соняшнику, квасоля — по буряках, капуста — там, де торік вродила, і т. д.

Зрозуміло, що за такого безсистемного розміщення культур годі чекати доброго врожаю. А тим часом на окремих дачних ділянках, де чергування культур близьке до науково обгрунтованого, земля родить непогано. Затрати, як правило, цілком окуповуються.

В умовах невеликої дачної чи присадибної ділянки неможливо запровадити багатопільну ротацію культур. Тут навіть 5—6-пільна типова овочева сівозміна не підходить. Бо, скажімо, засівати щороку частину ділянки озимими чи травами нераціонально, хоча чимало городників-аматорів після картоплі сіють жито, орють ранній зяб, а навесні знову садять картоплю.

На мою думку, це не найкращий вихід із становища. Насамперед треба вдумливо згрупувати культури, розмістити їх так, щоб вони доповнювали одна одну, а не завдавали шкоди.

Таких груп може бути 4—5. Це — бобові культури, баштанні і пасльонові, картопля і коренеплоди, двоврожайна, а також збірна групи. Групи можна скомпонувати приблизно так, як подано в табл. 1.

Що ж до кукурудзи і соняшника, то для них, на мій погляд, не варто виділяти окрему ділянку, хоч вони практично не обминають навіть невеликих дачних наділів. Ними здебільшого обсаджують краї. Але якщо площі цих культур такі, як, скажімо, картоплі, то можна виділити їх в окрему групу і розмістити в сівозміні після картоплі та коренеплодів.

Порядок чергування культур і груп наведено в таблиці 1. Слід лише додати, що цифри посівних площ умовні. Вони визначають тільки частку культури в загальній посівній площі. Якщо, скажімо, під городніми культурами зайнято 0,04 га, а умовна площа посівів у групі 15, то для визначення одиниці площі треба:

0,04 : (15 × x), де x — кількість груп у сівозміні.

У наведеному прикладі: 0,04 га, або 400 м²: 75 (тобто 15 × 5) = 5,3 м². Отже, якщо, скажімо, проти картоплі в таблиці стоїть цифра 10, то, помноживши її на 5,3 м², одержимо 53,0 м² посівної площі. Коли ділянка більша чи менша, то й цифра-множник відповідно зміниться.

Окремо зупинюсь на двоврожайній групі. Щоб земля після редиски, салату, зеленого горошку чи ранньої капусти не простоювала, на ній можна і треба вирощувати післяжнивні культури. Це можуть бути осінні огірки, кабачки і патисони, зелений горошок для консервування, а також

Таблиця 1

Ротація культур у сівозміні

Група	Культури	Умовна площа	
		по культурах	всього
I	**Бобові:**		
	квасоля	6	
	горох	4	
	чина	2	15
	нут та інші боби	3	
II	**Баштанні і пасльонові:**		
	огірки	4	
	помідори	8	15
	кабачки і гарбузи	3	
III	**Картопля і коренеплоди:**		
	картопля	10	
	буряки (столові)	5	15
IV	**Двоврожайна група**		
	(згідно таблиці 2)	—	15
V	**Збірна ділянка:**		
	цибуля-ріпка	5	
	часник	5	
	морква	2	15
	петрушка	1	
	інші прянощі	2	

Таблиця 2

Двоврожайна група

Група	Культура	Умовна площа
	Перший строк сівби	
I	Горох	2
	Чина	1
	Зелений горошок	2
		5
II	Редиска	2
	Салат	0,5
	Цибуля (перо)	2
	Кріп (зелень)	0,5
		5
III	Картопля (рання)	3
	Капуста —″—	2
		5
		Всього 15
	Другий строк сівби	
I	Огірки	2
	Кабачки	2
	Патисони	1
		5
II	Картопля (рання, насіння)	4
	Редька чорна	1
		5
III	Цибуля-ріпка	2
	Горошок (консерв.)	2
	Кріп —″—	1
		5
		Всього 15

прянощі до столу. Чергування ранніх і післяжнивних культур наведено в таблиці 2.

Тут, як і в табл. 1, ротація культур здійснюється по групах. Тобто, третя група наступного року стає першою, друга — третьою, а перша — другою, зберігаючи склад культур першого і другого строку сівби. В наступні роки чергування повторюється.

Отже, впровадити сівозміну на присадибній ділянці не так уже й складно. Треба тільки дотримуватися схеми, не допускати випадків безпідставного перенесення культур з однієї ділянки на іншу, сівби випадкових культур тощо.

Ротація культур у ділянках сівозміни підібрана так, що рослини майже повністю забезпечують самі себе азотом і калієм, якщо подрібнювати і прикотковувати бадилля квасолі, гичку помідорів, компостувати інші післяжнивні рештки, а потім вносити у грунт.

Не вистачає тільки фосфору. Компенсувати цю нестачу можна лише внесенням під оранку гною та перегною, який містить до 25 % фосфору. Щодо мікроелементів, то їх також можна повернути в грунт з органічними добривами.

На закінчення останнє зауваження. Якщо вирішили впровадити на присадибній ділянці сівозміну, готуватися до цього слід заздалегідь. Бо одна справа забезпечити ротацію на однорідній або навіть чистій ділянці і зовсім інша — на зайнятій. Не спрощує справу і завчасне збирання та оранка на зяб. Розподіляючи площу і визначаючи ділянки сівозміни, слід обов'язково враховувати особливості попередників, тип і кислотність грунту, чітко визначити перелік культур сівозміни, еквівалентну заміну їх тощо.

Словом, роботи дещо додасться. Але вона окупиться, як кажуть, сторицею, якщо суворо дотримуватись прийнятої сівозміни. Успіх за цих умов неминучий.

Г. А. Скоряк,
м. Вінниця

Чина на грядці

У довоєнні роки цю культуру у нас на Поділлі широко культивували в колгоспах та радгоспах. Вона займала майже такі ж посівні площі, що й горох. Вирощували її і в перші післявоєнні роки. Але невдовзі зерно чини чомусь перестали приймати у держзаготівлі, а відтак культура ця, як кажуть, зійшла зі сцени і згодом зникла зовсім.

Тривалі пошуки насіння чини, яку я дуже хотів вирощувати, виявилися невдалими. Чому я цього так прагнув? А тому, що чина, як і інші бобові, смачна й поживна. З неї готують супи, начинку до пирогів, млинці із сметаною. А ще кладуть у збірний літній борщ із свіжих овочів замість квасолі, яка у цей час тільки-но цвіте. Словом, чина — культура приваблива.

Та ось, два роки тому, перебуваючи в Криму, завітав у Ялті на базар, де мені вдалося придбати лише дві з половиною коробочки з-під сірників насіння чини.

Навесні висіяв його на грядку. Чина зійшла, виросла, вродила. Зібрав півкілограма зерна.

Взимку двічі спробував суп, а навесні засіяв дві великі грядки. Чина зійшла, пішла в ріст, зацвіла. Зауважу, що ця культура не дуже вибаглива до грунту, теплолюбна, хоч, на відміну від гороху, сходи витримують заморозки до мінус 3°С. Краще родить після озимих чи по пару, а також після просапних культур, але не соняшника. Як бобова рослина збагачує грунт на азот і є добрим попередником навіть під технічні та овочеві культури.

Сіють чину рано навесні (тоді ж, коли й горох) вузькорядним способом по зябу після культивації, коли температура верхнього шару грунту досягне 4—5°. Глибина загортання насіння 2—3 см. Сходи з'являються на 5—8-й день. Вегетаційний період триває 100—110 днів.

Збирають чину, коли пожовкне більшість бобів, роздільним способом або непрямим комбайнуванням. Середня врожайність від 18—20 до 30 ц з гектара.

Залежно від сорту у зерні міститься від 28 до 35% білка, отже, це — чудова харчова й кормова культура. Найбільш поширені сорти: Степова, Кубанська, Пензенська 14 та ін.

Якого сорту чина росте у мене на грядці, сказати важко, бо немає з чим порівняти. Напевне, Степова, причому дрібноплідна.

Цінна чина ще й тим, що, маючи порівняно короткий вегетаційний період, вона завчасно звільняє площу, на якій можна посіяти чи посадити післяжнивну культуру й одержати з однієї ділянки два врожаї на рік. Особливо добре родять після чини огірки, до того ж рослини менше уражуються борошнистою росою й плодоносять у відкритому грунті до осінніх заморозків.

Г. А. Скоряк,

Ходімте в сад

Перспективні сорти яблуні типу спур

✦ В «ДСГ» № 7 за 1995 рік ми розповіли про походження сортів типу спур різних плодових порід і про їхнє значення в садівництві. Нижче наводимо характеристику перспективних сортів яблуні типу спур.

Аврора кримська. Сорт виведений на Кримській дослідній станції садівництва відбором із сіянців від вільного запилення сорту Банан зимовий.

Дерева скороплідні, з компактною кроною, дають високі щорічні врожаї. На підщепі М9 у промислових насадженнях на 6-й рік після садіння дає по 415 ц/га. Плоди міцно утримуються на дереві, великі, масою 120—150 г, округлої форми, з червоним рум'янком. Сорт десертний, плоди збирають у кінці вересня — на початку жовтня. Лежать до травня — червня. Районований в Криму і Одеській області.

Антор (Антонівка звичайна × Ренет Орлеанський). Виведений в Інституті садівництва УААН. Дерево середньоросле з округлою кроною. Вступає в плодоношення на 3—4-й рік. Плоди середні і великі (130—150 г), сплюснуто-округлі, з оранжево-червоним рум'янком. М'якуш кремовий, соковитий, кисло-солодкий. Збирають плоди на початку вересня. Урожайність 225—470 ц/га. Зберігаються до листопада—січня. Сорт зимостійкий та стійкий до парші. Районований в Київській області.

Вагнер. Виведений в США. Дерево невелике. В плодоношення вступає на 4—5-й рік. Урожайність висока і регулярна — 112—200 кг плодів з дерева.

Плоди вищесередньої величини, масою 120—200 г, широкоокруглі з ребрами і оранжево-червоним рум'янком. М'якуш світло-жовтий, щільний, дрібнозернистий, кисло-солодкий з приємним ароматом, дуже гарного смаку, містить цукрів 11,9%, кислот 0,11%. Плоди збирають в кінці вересня — у першій половині жовтня, достигають в грудні, лежать до квітня — травня. Недолік сорту — слабка морозостійкість. Заслуговує на широке впровадження в південних районах. Районований у Чернівецькій області.

Голдспур. Виведений в США. Спонтанний мутант сорту Голден Делішес. Поширений у США і Західній Європі.

Дерева напівкарликові, з компактною кроною. Стійкий до борошнистої роси і парші. Плодоношення раннє, рясне, регулярне. Плоди великі, округло-конічні з невеликими ребрами у верхній половині, золотисто-жовтого забарвлення. М'якуш жовтуватий, ніжний, соковитий, відмінного кисло-солодкого смаку. Плоди збирають на початку жовтня, лежать до квітня. Відрізняються від вихідного сорту вищим вмістом цукрів і Р-активних речовин. Урожайніс[ть] висока: на 3-й рік після садіння — 150, на 5-й — 224 ц/га. Рекомендується формувати крону у вигляді стрункого веретена (грузбек). Районований у Закарпатті.

Салгірське (Уайнсеп × Мелба). Виведений на Кримській дослідній станції садівництва.

Дерева невеликі з компактною кроною. Зимостійкість висока. Скороплідний сорт, дерева на підщепі М9 на 6-й рік після садіння дають урожай 650 ц/га. Плоди великі (маса 160—180 г), сплюснуто-округлі, ребристі у верхній половині, із смугасто-крапчастим червоним рум'янком. М'якуш зеленувато-білий, щільний, соковитий, відмінного кислувато-солодкого смаку. Сорт ранньозимовий, районований в Криму.

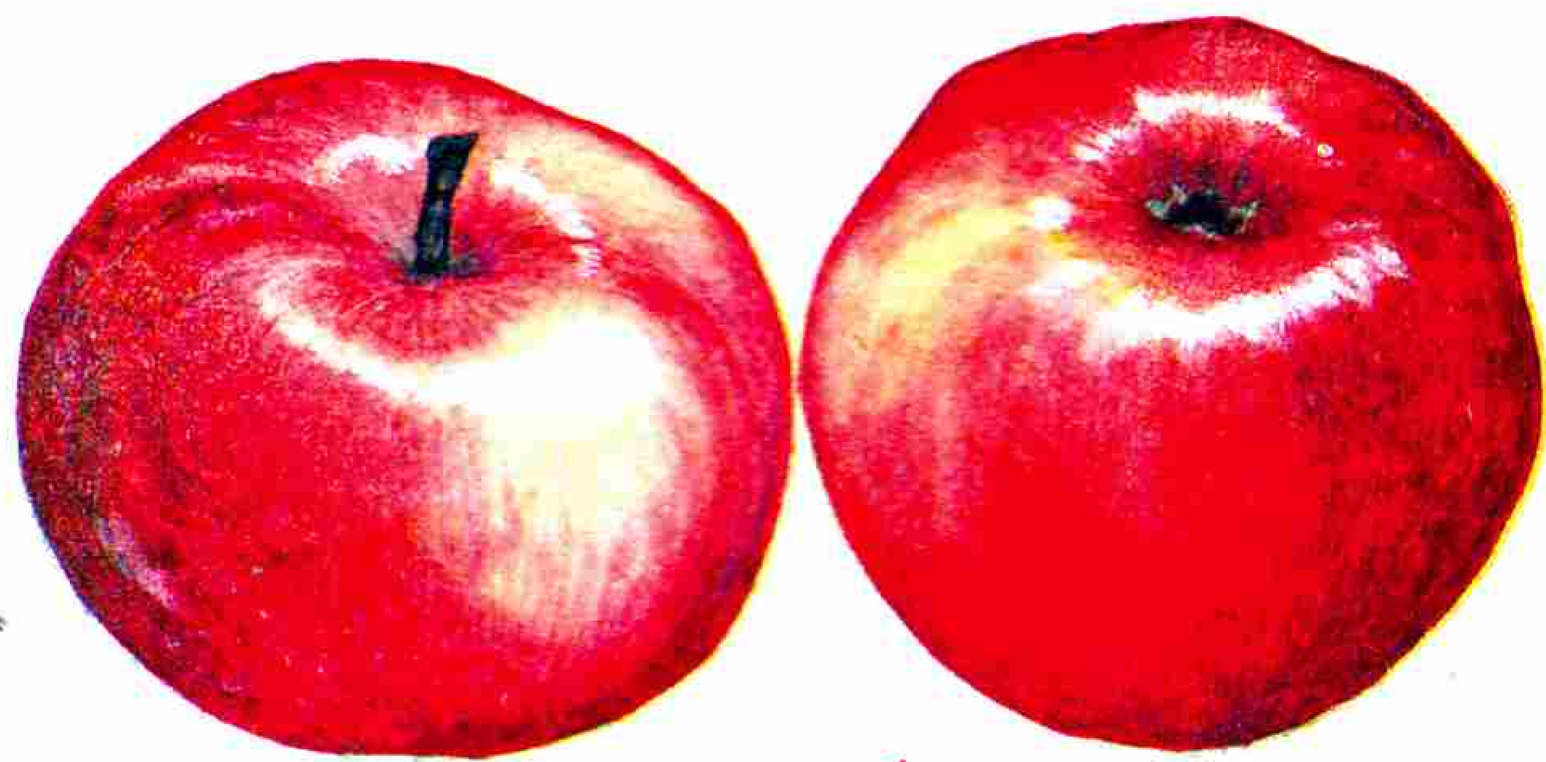
Старкримсон. Виведений у США. Спонтанна мутація сорту Старкінг Делішес. Поширений у США і країнах Західної Європи.

Дерева напівкарликові з компактною кроною, зимостійкість середня, посухостійкість підвищена. В окремі роки уражується борошнистою росою. Вступає в плодоношення на 3—4-й рік і дає високі врожаї: в 5-річному віці 460 ц/га.

Плоди середні і великі, масою 115—224 г, зверху ребристі, з темно-червоним рум'янком. М'якуш біло-кремовий, соковитий, ароматний, солодкий, слабко-кислий, гарний на смак, містить цукрів 12,96% (більше, ніж у вихідного сорту), кислоти 0,2%. Збирають у кінці вересня — на початку жовтня, зберігається до середини березня, у холодильнику — до середини травня. Добре плодоносить на родючих, достатньо вологих грунтах.

Антор

Вагнер

Недоліки: необхідно безперервно проводити клоновий добір кращих типових дерев при заготівлі живців, інакше в наступних насадженнях переважатимуть сильнорослі дерева. Районований у Вінницькій, Закарпатській, Одеській областях.

Переваги спурових сортів: раннє і щедре плодоношення, слабкий ріст, високі товарні і смакові якості плодів.

Видубецька плакуча. Виділена з колекцій ЦБС НАН України сорту Еліза Ратке. Культурний низькорослий сорт. Коли щеплять у штамб сильнорослих підщеп на висоті 1,2—1,3 м, формує оригінальну плакучу крону, а в кореневу шийку карликових підщеп — створює природні сланкі форми. В умовах Києва підмерзання цієї яблуні не помічено.

Плоди середні, масою 100—120 г, і великі — 200 г, округло-конічної форми, жовто-зелені з гарним рум'янком. М'якуш соковитий, кисло-солодкий, містить цукру 7,5%, кислоти 0,7%. Оскільки у плодів досить висока кислотність, вони є добрим продуктом для кулінарних виробів. Плоди осіннього строку достигання, лежкість 1—2 місяці, використовуються у свіжому і переробленому вигляді.

Сорт рекомендується застосовувати як плодове і декоративне дерево при створенні алей із штамбових і плакучих форм, ординарів, бордюрів сланкої форми, а також у селекції як вихідну форму для виведення низькорослих сортів.

При висіві насіння Видубецької плакучої низькорослі сіянці становлять 25—40%, при схрещуванні з культурними сортами — 44,2—93,4%. З гібридного фонду відібрані окремі форми для подальшого вивчення.

Київська низькоросла (Видубецька плакуча × Ренет Кокса оранжевий). Дерево низькоросле з плакучою кроною. Плоди середні і великі, маса 120—200 г, широкоциліндричної форми, осіннього строку достигання, світло-жовтого забарвлення з темно-червоним рум'янком. М'якуш кремовий, дрібнозернистий, соковитий, кисло-солодкий, дегустаційна оцінка 4—4,5 бала (значно вища, ніж у материнської форми). Урожайність висока — 90—150 кг з молодих дерев. Сорт самонеплідний, найкращі запилювачі — Уелсі, Слава переможцям та інші. Рекомендується для присадибних і любительських садів.

Для виведення нових скороплідних сортів, що вступають у плодоношення на 3—5-й рік, слід використовувати як вихідні форми: Старк ерліест Квінті, Мелба Ред, Рейнджер, Салгірське, Джеймс Грів, Ред Коут, Грів, Уелсі Ред, Старкспур-Ерліблейз, Делькон, Алкмене, Антор, Аврора кримська, Голден Делішес, Джонаделл та інші.

І. М. Шайтан,
І. К. Кудренко,
кандидати біол. наук
(Центральний ботанічний сад НАН України)

ГОТУЄМОСЬ ДО ЗИМИ

Листопад — місяць, коли виконують основні роботи, щоб підготувати дерева і кущі до зимівлі. Після обпадання листя з дерев знімають муміфіковані плоди, зимуючі гнізда шкідників: у непарного шовкопряда це жовтувато-сірі подушечки діаметром 2—3 см, з тонким павутинистим покривом, які кріпляться на корі в основі стовбура, на пеньках, нижній частині паркану; у кільчастого шовкопряда — срібно-сірі кільцеподібні яйцекладки по 200—300 яєць навколо пагонів.

Листя, уражене паршою, іншими хворобами, спалюють або компостують до повного перегнивання.

Знімають ловчі пояси; штамб, скелетні гілки та розгалуження основних гілок очищають від відмерлої кори на породах і сортах, *які мають шорстку поверхню* (черешня, персик, груша, абрикоса, горіх, яблуні сортів Ренет Симиренка, Кальвіль сніговий, Джонатан), видаляють мох, лишайники. Очищені місця дезинфікують мідним (3%-ним) чи залізним (5%-ним) купоросом або замазують сумішшю глини і свіжого коров'яку у співвідношенні 1:1.

Потім штамб і скелетні гілки білять сумішшю вапна, глини і коров'яку, щоб запобігти виникненню морозобоїн та уникнути сонячних опіків. На 10 л води беруть 3 кг свіжогашеного вапна, 0,5 кг червоної глини і 3 кг коров'яку. Для відлякування гризунів додають ще 2—3 столові ложки кріоліну або 1 столову ложку карболової кислоти.

У пристовбурні смуги вносять органічні та мінеральні добрива, грунт тут перекопують, не травмуючи коріння.

До замерзання грунту важливо зробити вологозарядковий полив дерев та ягідних кущів, у тому числі й суниці. Під кожне плодоносне дерево необхідно влити не менше 100—120 л води, під кущі й молоді деревця — 60—80 л, на 1 $м^2$ суничника — 20—30 л.

Молоді дерева для захисту від морозів та від гризунів слід *обв'язати стеблами соняшника,* кукурудзи, очеретом, ганчір'ям, руберойдом, обгортковим папером, іншими щільними матеріалами. Щоб не вимерзла коренева система (особливо на підщепах М9, дусенах), доцільно пристовбурні смуги прикрити торфом, компостом, іншою мульчею шаром 10—15 см.

Після перших заморозків мульчують і суничник торфом, перегноєм, тирсою, листям.

У цей час знімають виноградну лозу укривних сортів з підпор, укладають компактно навколо штамба і присипають сипким матеріалом (перегній, торф, тирса), а зверху — шаром грунту з урахуванням глибини промерзання.

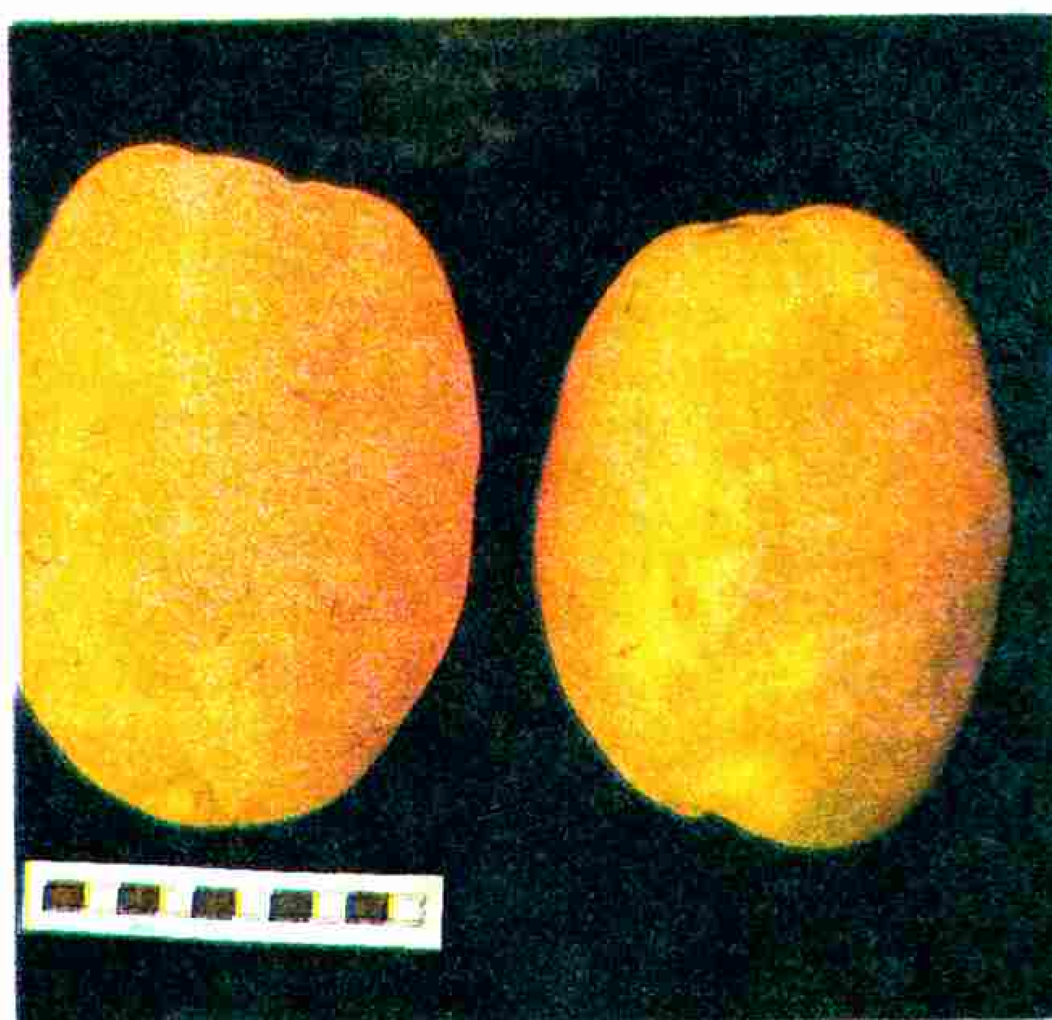
Слід не забути вкрити також троянди та інші декоративні культури.

Кінець листопада — початок грудня — час заготовляти живці для весняного щеплення. Їх зберігають у нижньому відсіку холодильника, загорнувши у вологу тканину і целофановий мішечок, або у прохолодному погребі у зволоженому піску.

Саджанці дерев і кущів для весняного садіння зберігають у прикопах. Для цього копають траншею глибиною 40-60 см, в неї укладають саджанці вертикально чи з нахилом, коріння присипають грунтом, який дещо ущільнюють, і добре поливають. В зоні коріння насипають ще шар мульчі.

З настанням холодів слід потурбуватись про наших пернатих друзів: на деревах розвісити годівниці, відремонтувати або обладнати нові хатки для зимуючих птахів.

О. В. Романов

Айва китайська сорту Шон-хуа-цзи

Айва китайська сорту Сі-пі
(поперечний і поздовжній розрізи плода)

КИТАЙСЬКА АЙВА перспективна на півдні

З Китаю до нас прийшла безліч плодових рослин, у тому числі китайська айва, яку там звуть «му-куа» тобто «дерев'яна диня» чи «дерев'янистий огірок» через твердість і форму плодів. Деякий час китайську айву помилково відносили до роду хеномелес, тому у вітчизняній літературі її нерідко називають хеномелесом китайським. За більшістю родових ознак вона близька до айви звичайної і входить разом з нею до роду айва, хоч на думку окремих ботаніків її слід було б виділити в окремий рід несправжня айва.

Це — чагарник або невелике дерево до 6 м заввишки. Характерні ознаки — відсутність колючок на гілках і корі, яка відшаровується від стовбура. Листки еліптично-довгасті, розміром 5—10×3—5 см, пилчасті, зверху блискучі, знизу спочатку кошлато-ворсисті, потім голі, восени червоніють. Квітки двостатеві, поодинокі, 3—5 см у діаметрі, світло-рожеві. Плоди — довгасті темно-жовті, багатонасіннєві яблука 10—15 см завдовжки.

У дикому стані зустрічається у південному Китаї. Широко культивується в Східній Азії, зрідка — в Центральній Азії, Європі, Північній Америці, на півночі Африки. В Україну китайська айва була інтродукована ще в 1816 році Нікітським ботанічним садом і набула поширення в південних регіонах країни. На півночі і сході України інколи росте лише в колекціях ботанічних установ і дуже потерпає від морозів.

Китайці вирощують цю рослину заради духмяних плодів, які мають цілющі властивості. У китайській, тібетській, японській медицині їх застосовують від болів у шлунку, як в'яжуче під час проносів, а також як сечогінне і відхаркувальне. Витяжку з плодів у суміші з женьшенем або пантокрином використовують для виготовлення тонізуючих препаратів. Окрім плодів, лікувальними засобами є гілочки з листям, кора, корені, насіння.

Найбільшою цінністю плодів є їх неповторний запах, який за силою і привабливістю перевершує аромат плодів айви звичайної та хеномелесу. На початку століття великоплідну китайську айву використовували для ароматизації кімнат багатих китайців (її тримали у спеціальних вазах посеред приміщення), тоді як бідніші верстви населення з цією метою брали дешевші плоди хеномелесу.

Ароматичні речовини зосереджені головним чином у шкірці плодів. Визначено більше сотні летких компонентів, серед яких головну роль відіграють різноманітні ефіри і терпени. Запашність плодів зумовила їх використання для ароматизації різних напоїв, чаю, надання специфічного смаку вину тощо.

Як і айва звичайна та хеномелес, плоди китайської айви не вважаються десертними, а за якістю поступаються своїм родичкам. Через твердість м'якуша і його кислий смак вони не придатні до вживання у свіжому вигляді, проте після переробки досить їстівні, хоча щодо цього в літературі зустрічаються різні точки зору. Одні розхвалюють продукти переробки китайської айви, інші заперечують саму придатність плодів для кулінарної обробки. Можливо, це пов'язано з тим, що в районах, де умови для китайської айви не оптимальні, вона дає недостиглі плоди низької якості, які значно поступаються південним зразкам. Мені доводилось готувати варення з плодів китайської айви туркменського походження, і я його із задоволенням їв, хоча, об'єктивно кажучи, м'якуш дещо нагадував пап'є-маше. У зв'язку з цим згадуєш слова відомого письменника І. О. Гончарова: якщо березову кору зварити з цукром, то вона теж буде здаватися смачною.

За літературними джерелами, плоди містять інвертний цукор, пектинові речовини, кислоти, мінеральні речовини, танін, аскорбінову кислоту, ефірну олію (0,5 мг на 100 г в м'якуші, 1,5 мг на 100 г в шкірці). Ми аналізували плоди двох китайських сортів Сі-пі і Шон-хуа-цзи і дійшли висновку, що за головними компонентами біохімічного складу китайська айва займає проміжне положення між айвою звичайною і видами хеномелесу. Важливою ознакою є накопичення значної кількості вітаміну С.

Маса плодів — від 100 г до 1 кг (на слайдах зображені плоди масою 1 кг). Хоч у літературі є повідомлення про те, що бувають навіть 4-кілограмові плоди — справжні рекордсмени серед плодових культур. Звичайно, така ознака, як великоплідність, не могла не привернути уваги селекціонерів. Але, на жаль, гібриди айви звичайної з айвою китайською, які свого часу одержав американець Лютер Бербанк, виявилися стерильними.

Суттєвий недолік китайської айви — недостатня зимостійкість. В умовах Сходу України рослини постійно підмерзають, а в суворі зими відмерзають до рівня грунту або гинуть. Ми маємо декілька зразків різного походження, які інколи досягали висоти 1,5—2 м, але ще ніколи не плодоносили через підмерзання гілок або втрату крони після зимівлі. Отже, культура китайської айви у наших умовах у відкритому грунті не перспективна. Було б цікаво

Сорти персика, стійкі до кучерявості

У Криму районовано 21 сорт персиків і нектаринів української та зарубіжної селекції. Природно-кліматичні умови у степовій зоні півострова цілком сприятливі як для любительського, так і промислового їх вирощування. Однак значної шкоди насадженням персиків завдають хвороби та шкідники, зокрема таке захворювання, як кучерявість листків. Особливо активно розвивається ця хвороба, коли весною волого і прохолодна погода. Порівняно низькі температури (6—8°С) сприяють розтягуванню періоду сприйнятливої фази, а висока вологість — легкому проникненню та швидкому поширенню інфекції.

Основним заходом боротьби з кучерявістю є обприскування хімічними препаратами, багато з яких досить шкідливі для людського організму. Тому для культивування персика, особливо у великих промислових садах, необхідні сорти, стійкі до цієї хвороби.

В результаті багаторічної роботи в Степовому відділенні Державного Нікітського ботанічного саду (ДНБС) зібрано колекцію персика, яка налічує понад 600 сортів української та зарубіжної селекції, з метою вивчення і впровадження у виробництво найперспективніших.

Так, у 1995 р. весна у степовій зоні Криму була дощова і прохолодна тривалий час, що сприяло розвитку кучерявості і призвело до значного пошкодження листків персика. Наприкінці квітня дерева на дослідних ділянках обприскали 0,4%-ною суспензією полікарбацину, але через інтенсивні дощі відразу ж після обробки цей захід не дав належного ефекту.

Проведена оцінка стійкості до кучерявості колекційних сортів персика за п'ятибальною шкалою показала, що у переважної більшості до 6—10 травня ураження листків становило 4,5—5 балів, до 25—30 травня їх відростання було незначним, дерева стояли майже повністю без листків, через що в середині червня на них практично обсипалася вся зав'язь. Після поливу до 30 червня відросли молоді пагони завдовжки 5—18 см з жовтуватими хворобливими листками. Багато дерев до початку липня не дали молодих пагонів і майже засохли. З усієї кількості сортів, що вивчалися, повністю стійких до кучерявості не відмічено. У 49 сортів ураження листків становило 0,5—2,5 бала, в тому числі у 21 сорту до 1 бала. З них лише 9 сортів (з ураженням листків до 0,8 бала) визнано стійкими, зокрема Армкінг, Морток, Осінній сюрприз, Осінній десертний та ін. (див. таблицю).

Характеристика сортів персика, стійких до кучерявості

Сорт	Ураження кучерявістю, балів	Коротка характеристика				
		Дата достигання	Опушеність плода	Забарвлення м'якуша	Відокремлюваність кісточки	Загальна оцінка
Армкінг	0,5	20.07	нектарин	жовт.	відокр.	4
Мортон	0,5	8.08	нектарин	білий	відокр.	4
Н. Говера × Гвардійський жовтий 171-81	0,5	10.08	опуш.	білий	відокр.	3
Н. Говера × Гвардійський жовтий 168-81	0,5	15.08	опуш.	білий	відокр.	3,5
Осінній сюрприз	0,5	25.08	опуш.	білий	відокр.	3
Осінній десертний	0,7	26.08	опуш.	білий	відокр.	3
Мадлен Пуйє	0,8	20.07	опуш.	білий	не відокр.	3,5
Херона	0,8	9.08	нектарин	жовт.	не відокр.	3
Золото степу	0,8	10.09	опуш.	жовт.	не відокр.	4

Ці дерева були в непоганому стані, мали нормально розвинені листки, однорічний приріст вже до кінця червня становив від 5 до 25 см. Вони не скинули зав'язі і забезпечили 40—100% потенційного врожаю. Особливо слід відзначити сорт Осінній сюрприз, урожай якого від хвороби майже не постраждав.

Не всі виділені за стійкістю до кучерявості сорти мають високі смакові якості плодів, але їх можна використати в подальшій селекційній роботі та для закладання садів, які не потребують хімічних обробок, що дуже важливо для курортних зон.

В. П. Орехова,
ст. наук. співробітник
Степового відділення ДНБС

перевірити придатність її для вирощування у закритому грунті з метою озеленення великих прохолодних взимку приміщень.

Більш перспективна культура китайської айви на півдні заради насамперед декоративних якостей листя і плодів. Розмножують її насінням, кореневими паростками, відсадками, зеленими живцями, щепленням. При вегетативному розмноженні особливу увагу треба приділити найкращим великоплідним місцевим формам, а також китайським сортам, наприклад, згаданим вище Сі-пі і Шонхуа-цзи.

Незначне поширення деяких рослин нерідко пов'язане з тим, що про них мало знають. Можливо, ця інформація сприятиме більшому поширенню китайської айви в придатних для неї місцевостях.

В. М. Меженський,
кандидат с.-г. наук,
старший науковий співробітник
Донецького філіалу
Інституту садівництва

КІВІ: умови вирощування, сорти

За останнє десятиріччя великого поширення в помірному субтропічному поясі світу набула нова інтенсивна плодова культура — ківі. Це багаторічна дводомна рослина, яка належить до виду актинідія деліціоза. Стебло — ліана, молоді пагони мають волохате червонувате опушення. Листки великі, щільні, овально-округлі, опушені. Квітки великі, біло-кремові або золотисті. Плоди від яйцеподібної до напівкулястої форми масою до 150 г, насіння дрібне.

Розмножують ківі вегетативно, формують на підпорах. Рослини стійкі до хвороб, не пошкоджуються шкідниками. Плодоносити починають на 3-й рік після садіння, урожайність 200—400 ц/га. Особливістю культури є те, що споживчої стиглості плоди досягають не до часу збирання врожаю, а взимку під час зберігання. Їх називають плодами здоров'я, бо містять вітаміну С у кілька разів більше, ніж цитрусові, та ще ряд біологічно активних речовин, які дуже потрібні організму людини в зимовий період. При промисловій переробці з них готують варення, соки, компоти, напої, начиння для кондитерських виробів.

Існує три способи вирощування нової культури: у відкритому, частково захищеному і захищеному грунті.

У відкритому грунті ківі можна культивувати на територіях, де безморозний період триває 210—290 днів, сума температур понад 10°С — 2500—5000°, опади розподіляються рівномірно, не буває граду, заморозків, сильного вітру в період вегетації. Взимку мінімальна температура повітря не повинна бути нижче мінус 15°С.

У частково захищеному грунті ківі вирощують там, де безморозний період 195—215 днів, сума температур понад 10°С — 2400—3400°. Мінімальна температура взимку — до мінус 20—22°С. Додаткові витрати, пов'язані із захистом рослин від дії несприятливих факторів зовнішнього середовища, перевищують основні у кілька разів.

В захищеному грунті ківі можна вирощувати до 50-ї паралелі. Безморозний період тут триває 160—170 днів, сума температур понад 10°С — 2200—2600°, мінімальна температура повітря взимку мінус 30°С. Основну увагу приділяють захисту рослин від низьких температур взимку і в осінній та весняний періоди. Умови закритого грунту дають змогу регулювати вологість і температуру в оптимальних параметрах, що забезпечує урожай до 500 ц/га. Додаткові затрати можуть перевищувати основні до 10 разів.

Вибір ділянки, захист від несприятливих факторів

Ділянку під ківі вибирають таку, щоб негативний вплив грунтових і кліматичних факторів на рослини за будь-якого способу їх вирощування був мінімальним.

Кращі грунти — вологоємні, з високим вмістом гумусу. Механічний склад — від важкосуглинкового до суглинкового, кислотність грунту нейтральна (рН7). Материнська порода повинна забезпечувати добрий дренаж при зрошенні. Глибина залягання грунтових вод — не менше 3—5 м.

Для захисту від зимових морозів понад мінус 15°С рослини накривають соломою, поліетиленовою плівкою, склом.

Весною і восени за температури нижче 0°С може пошкоджуватися зелений приріст. Для захисту від заморозків у цей період проводять задимлення, дрібнодисперсне розбризкування води, створюють тепловий туман, накривають рослини плівкою.

Від посухи рослини терплять, як правило, влітку при стійкому зниженні вологості повітря нижче 50—55%, грунту — нижче 70% від найменшої вологоємкості. Захищають насадження від посухи зрошенням: над кроною — для зволоження повітря, під крону — для зволоження листків, під кущ — для зволоження грунту.

Вітер може завдати шкоди насадженням при швидкості 7 м/сек (25 км/год). Щоб уникнути цього, створюють штучні перепони у вигляді вітроламних і вітрозахисних насаджень, дерев'яних щитів.

Для захисту від граду, який дуже згубний для зеленого приросту і плодів, використовують протиградові сітки, які налаштовують над кожним рядом насаджень.

Сорти

Ківі — рослина дводомна, тому садять материнські сорти для одержання плодів, а батьківські для запилення. Насадження являють собою поєднання одного материнського і 1—3 батьківських сортів із співвідношенням батьківських і материнських рослин 1:7 — 1:8.

Материнські сорти відрізняються один від одного господарсько-біологічними ознаками. Подаємо характеристику основних сортів, які культивуються в країнах середньої і південної Європи і придатні для вирощування в умовах України.

Бруно — ранньостиглий сорт. Кущ сильнорослий, однорічні здерев'янілі пагони темно-коричневі, листки округлі з радіусом листкової пластинки 7,5 см, черешок довжиною 5,2 см. Квітки біло-кремові діаметром 5,5 см на квітконіжках довжиною до 4 см, бувають як поодинокі, так і зібрані у суцвіття по 2—3 шт. Цвітіння настає після сорту Абат і триває 10 днів. Плоди однотипні, рівномірно забарвлені, в поздовжньому перерізі циліндричні, в поперечному — округлі. Довжина 7,1 см, окружність 12 см, маса 65 г. Шкірочка коричнево-червона, густо вкрита короткими блискучими коричневими ворсинками. М'якуш зелений, прозорий, середньосоковитий, ароматний, з приємною кислинкою і легенькою цукристістю.

Середня кількість плодів на пагоні 5,5. Достигають плоди в середині грудня, відзначаються високим вмістом вітаміну С. Зберігаються задовільно, транспортабельність добра.

Монті — середньостиглий сорт. Кущ сильнорослий, однорічні пагони світло-коричневі. Листки округлі з радіусом листкової пластинки 8 см, довжина черешка 5,2 см. Квітки біло-кремові, діаметром до 5 см з квітконіжкою довжиною до 4 см, поодинокі або в суцвіттях по 2—3 шт. Цвітіння починається одночасно із сортом Абот, закінчується разом з сортом Хайвард і триває до 12 днів.

Плоди від середніх до великих, злегка грушоподібні в поздовжньому та овальні в поперечному розрізі. Довжина їх 6,4 см, окружність 13,8 см, маса 65 г. Шкірочка коричнева, густо опушена світло-коричневими, середньої довжини ворсинками. М'якуш зе-

ленувато-жовтий, розпливчастий, прозорий. Смак солодкуватий з кислинкою і легким ароматом, оцінюється як посередній. Стійкість рослин до посухи і хлорозу середня. Сорт високоурожайний, рано вступає в плодоношення. Кількість плодів на пагоні 9. Щоб мати великі плоди, потрібно проріджувати зав'язь. Достигають плоди нерівномірно і аж до середини грудня. Зберігаються вони краще, ніж у сорту Бруно, але гірше, ніж у сорту Хайвард. Транспортабельність добра.

Абот — середньостиглий* сорт. Кущ середньорослий, листки округлі, радіус листкової пластинки 7,5 см, довжина черешка 6,5 см. Квітки біло-кремові, діаметром до 6,5 см, на квітконіжці до 7 см, як поодинокі, так і зібрані в суцвіття по 2—3 шт. Цвітіння починається у 3-й декаді травня і триває 10 днів. Плоди рівномірно забарвлені, видовжені в поздовжньому та округлі в поперечному напрямках. Довжина плода 6,6 см, окружність 13,3 см, маса 75 г. Шкірочка коричнева, густо вкрита довгими м'якими ворсинками. М'якуш соковитий, зелений, прозорий. Смак гармонійний, м'якуш солодкуватий з помітною кислинкою і приємним тонким ароматом. Рослини швидкорослі і не стійкі до хлорозу та посухи. Кількість плодів на пагоні — 4—5. Достигають наприкінці грудня, добре зберігаються і транспортуються.

Хайвард — пізньостиглий сорт. Кущ слабкорослий, однорічні здерев'янілі пагони зеленувато-бурі. Листки округло-яйцеподібні з радіусом листкової пластинки 7,5 см, черешок довжиною 5,9 см. Квітки біло-кремові діаметром до 6,5 см на квітконіжках довжиною 5,5 см, поодинокі, рідко в суцвіттях із 2—3 квіток. Цвітіння починається через 3 дні після сорту Абот і триває 10 днів. Плоди великі, вирівняні, округло-еліптичні в довжину та овальні в поперечному розрізі. Довжина плода 6,6 см, окружність 15,8 см, маса 92 г. Шкірочка коричнево-рожева, вкрита шовковистим світло-коричневим м'яким ворсом. М'якуш соломисто-зеленкуватий, ніжний, розпливчастий, прозорий, блискучий. Смак чудовий, з приємною кислинкою і тонким ароматом.

Рослини швидко ростуть, середньостійкі до хлорозу і посухи, урожайність середня. Кількість плодів на пагоні 5. Достигають наприкінці грудня і відмінно зберігаються до травня, транспортабельність добра.

В. В. Горошко

(Далі буде)

Про біологічну несумісність рослин

Мова йтиме про сусідство дерев, кущів, інших рослин, котрі нерідко не терплять одне одного, пригнічують, а іноді ворогують так, що одне мусить поступитись іншому. Ось лише окремі спостереження.

Уздовж під'їзду до хати посадив кілька слив, дві яблуні і грушу. Дерева прижились, пішли в ріст. Навесні між яблунями з'явилась самосійна черешня. За два-три роки дерево переросло яблуні, а згодом піднялось навіть вище груші. Ще через два роки черешня дала плоди, цілком придатні до споживання.

Здавалося, нехай би росло дерево і плодоносило. Адже виросло вже майже на 5 метрів. Та помітив інше: відтоді, як черешня піднялась вище сусідніх яблунь, вони майже перестали рости. Підчистив їх, полив, підживив кілька разів розчином коров'яку, а результатів ніяких, хіба що позеленіло листя, яке доти було жовтувате.

Шкода, але наважився і зрубав черешню. Яблуні наче прокинулись від сну. З'явились довгі молоді пагони, а на одній — навіть «вовчки». Дала помітний приріст і груша, яка теж по суті «сиділа» два-три роки, хоч росла трохи віддалік.

А от виноград загинув зовсім. І ось чому: згідно сівозміни припало посіяти поруч три грядки редьки — місячну, літню і чорну зимову. Впритул росли кущі винограду. Дві лози великоплідного привіз з Криму, а третю подарував сусід.

Перший рік після садіння виноград ріс, як звичайно. А на другий, коли на грядках зійшла редька, раптом пожовкло листя, а ще через місяць пообпадало і лози засохли. І ні поливи, ні підживлення, ні затінення винограду вже не допомогли.

Те саме можна сказати про агрус і троянди. Склалось так, що між рідко посадженими кущами великоплідного агрусу посадив кілька сортових троянд. Вони прижились, зацвіли. Зате з агрусу листочки обсипались, і він серед літа всох.

Довго зеленіла, але не йшла в ріст поруч з волоським горіхом ялинка, аж поки мороз не пошкодив горіхове дерево. Тоді на ялинці з'явились молоді салатові гілки.

Та найбільш відчутно ворогують між собою городні культури, скажімо, часник і цибуля, огірки і помідори, овес і горох, цибуля і квасоля, кукурудза і нут, капуста і цибуля, квасоля і горох, картопля і помідори та ін. Перелік цей можна продовжити. Адже незвіданого і непізнаного ще дуже багато.

Тож перш, ніж братися за сапу чи лопату, треба добре зважити, де, що і як садити чи сіяти, щоб городні рослини, кущі чи дерева не ворогували, не шкодили, а доповнювали одне одного, стимулювали ріст і розвиток, а відтак і плодоношення. Спробуйте посадити поруч, скажімо, берізку і ялинку. Вони ростимуть, мов дві сестри. А ось сосна пригнітить навіть дуб. Огірки між кукурудзою досить добре ростуть і плодоносять. А між коноплями — один пустоцвіт.

Вченим, на жаль, поки що не вдалося дослідити, що лежить в основі біологічної несумісності рослинних організмів. Але факт залишається фактом.

Виноград, скажімо, гине не тільки від редьки, а й від капусти, якщо вона посаджена навіть за два-три метри від куща. Чому?

Цим, однак, не вичерпується сумісність і несумісність живої природи. Адже ще безліч диких рослин ворогують між собою. Під певними деревами ростуть тільки певні гриби і ніякі інші. Білий гриб, приміром, під дубом чи сосною виросте, а під вербою чи акацією — ніколи. Опеньок, гіфи якого поплелись по корі дуба, має певний вигляд і смак, по корі вільхи і осоки — вже не такий, а на пеньках чи корінні ліщини і берези — зовсім інший. Чому?

Відповіді поки що немає. Є тільки застереження: не садити і не сіяти поруч, вони — вороги.

А якби все це було досліджено, пізнано, систематизовано і науково обгрунтовано, від цього виграли б і природа, і люди.

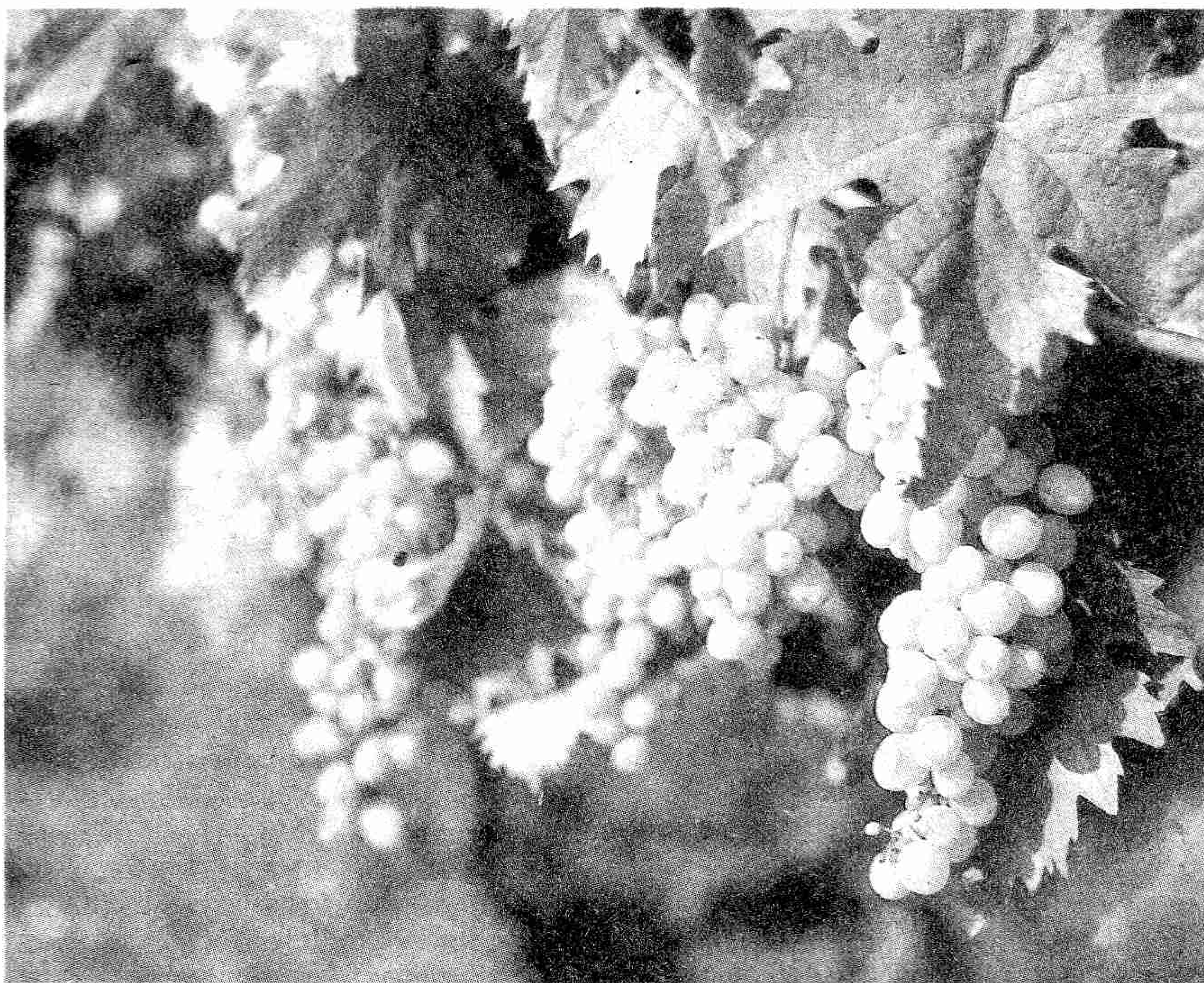
Тож будемо сподіватись, що науковці України з часом відшукають ключ до цієї таємниці.

Г. А. Скоряк,
м. Вінниця

Від редакції. Наведені в статті спостереження не претендують на істину в кінцевій інстанції. Але, гадаємо, є досить цікавими і можуть бути корисними в садівничій і городницькій практиці, хоч потребують подальшого вивчення та відповідних наукових висновків.

Ми, в свою чергу, звернемось до науковців за науково обгрунтованими поясненнями наведених у статті та інших фактів взаємодії рослин. А вас, шановні читачі, просимо надсилати матеріали з власних спостережень, щоб мати змогу продовжити на сторінках «ДСГ» розмову на цікаву тему, якої торкнувся у своїй статті Г. А. Скоряк, садівник-аматор з Вінниці.

Любительські спостереження

Мої критерії у доборі винограду

✦ П'ять тисячоліть людство культивує виноград. За цей час було багато різних перебудов, заборон, винищувань, але виноградна лоза досі залишається символом життя. Небагато набереться фруктів, більш цілющих для людини, ніж виноград.

Сонячні ягоди мають легеньку послаблюючу та потогінну дію на організм. Їх рекомендують вживати як ліки при виснаженні організму, занепаді сил, недокрів'ї, туберкульозі легенів, бронхіальній астмі, запаленні шлунково-кишкового тракту, запорах, геморої, хворобах печінки і нирок, подагрі та інших захворюваннях.

Наукою доведена ефективність тривалого вживання ягід при порушеннях серцево-судинної системи і як засіб, що нормалізує кров'яний тиск.

Тож виноград вартий того, щоб його вирощувати. Не кажу вже про тих, хто мешкає у південних, неукривних районах. Для них недооцінювати виноград — все одно, що нехтувати своїм здоров'ям. А мешканцям північних, холодніших районів України, де культурний виноград на зиму укривають і де сонячна ягода дефіцитніша, а тому ще бажаніша, тим більше рекомендую зайнятись виноградарством. Хоч іноді від не дуже охочих до праці людей можна почути нарікання: «Тож його ще треба й закопувати?» Так, треба! І не настільки це важко, щоб від нього відмовитись. За відповідних навичок ми, двоє пенсіонерів, укриваємо 50 кущів за дві години.

Усі ми мріємо про такий виноград, грона і ягоди якого були б дуже великі, смачні-пресмачні, а лоза не хворіла і витримувала будь-які морози. І я такий ідеальний сорт шукаю вже багато літ, але поки що наука не в змозі його створити.

Тож спочатку про те, який виноград нам зовсім не потрібний — ані свіжим, ані в соках, ані у винах. Це група ізабельних сортів: Ізабелла, Лідія, Буйтур, Конкорд та ін. На чому грунтується застереження про можливу шкоду для здоров'я?

Авторитетний виноградар М. М. Темний з Ростова-на-Дону не рекомендував мені готувати вино із ізабельних сортів, бо, за даними досліджень західних вчених, їхні ягоди містять речовини, що негативно впливають на зір. П. П. Шаповал із Запоріжжя теж посилається на виноградарів Франції («ДСГ» № 11, 1994 р.), а вони — лідери світового виноградарства — відмовились від ізабельних сортів, оскільки в соку ягід вчені знайшли канцерогенні речовини, що сприяють утворенню злоякісних пухлин. Це лише інформація для роздумів. А як зробити, то вам вирішувати. Тож будемо вважати, що перший вибір зроблено.

Другий критерій нам диктує веління часу. Це підбір винограду за генетичними ознаками, закладеними в групі так званих «комплексностійких» сортів до шкідників, хвороб (філоксери, мільдью, оїдіуму, сірої гнилі) та низьких температур. Тут лінія поділу пролягає між старими сортами, серед них Жемчуг Саба, Королева виноградників, Ризамат, Кардинал тощо, та новими, до яких належать, зокрема, Аркадія, Восторг, Надєжда АЗОС, Італія, Світлий, Молдова, Кодряну та ін. Такий вибір я без вагань зробив на користь нових комплексностійких сортів. Чи доречно вирощувати старі сорти, які вимагають до десятка обробок препаратами з міддю? А мідь, як відомо, розкладає печінку людини, тому дуже сумнівною стає користь від споживання такого винограду.

Третій стратегічний орієнтир у мене — садіння білих винних сортів за рахунок витіснення столових. Тільки не подумайте, що я за алкоголізацію. Цей напрямок прийнятний для тих виноградарів, хто по-справжньому любить і розуміється на винах. А чому взяв акцент на біле вино? Просто для приготування червоного вина уже маю чудові сорти Альфа та Фіолетовий ранній. До речі, червоне вино досить цілюще саме завдяки аспірину, якого, як стверджують американські вчені, в ньому в два рази більше, ніж у білому.

Четвертий тактичний хід спрямований на те, щоб, вирощуючи столові сорти різних строків достигання, забезпечити сім'ї безперервне споживання свіжого винограду від липня до березня включно.

Які ж вибрати для свого невеличкого виноградника сорти? З тих, що мною апробовані, можу порадити такі.

Руський янтар. Первенець надраннього строку достигання. Він у липні відкриває сезон. Грона масою 200—300 г, ягоди білі, середнього розміру, мускатні. Стійкість до хвороб підвищена, витримує морози до мінус 25°C.

Мечта — сортотип кишмишу

Після моїх публікацій про сорт Восторг («ДСГ» № 8, 1994 р.) та виноградну лозу («ДСГ» № 3, 1995 р.) до мене звернулися читачі з проханням дати на сторінках журналу повну характеристику кишмишного сорту винограду Мечта (Надежда). Тож хочу виконати прохання читачів.

Сім років росте на моїй присадибній ділянці сорт Мечта. Виведений він науковцями Одеського сільськогосподарського інституту С. А. Мельником та Н. А. Дудником в результаті схрещування: Чауш рожевий×Кишмиш чорний. Селекційний номер 7-3-60, синонім Надежда.

Листки великі, п'ятилопатеві, дуже розсічені. Квітки двостатеві. Грона середні або великі, циліндроконічні, часто крилаті, середньої повноти, привабливі. Ягоди овальновидовжені, ніжного біло-рожевого забарвлення, під час достигання на сонячному боці темно-рожеві. Шкірочка ніжна, тоненька, не відокремлюється від м'якуша, при споживанні винограду не відчувається, ягоди смачні з легким сортовим ароматом. Насіння немає, розвиваються лише його рудименти.

Достигає 1—5 вересня і належить до столових сортів ранньо-середнього строку достигання. Довжина вегетаційного періоду (від початку розкривання вічок до достигання) 120—125 днів. Сила росту лози велика. Лоза визріває добре (на 80%). Урожайність 4—6 кг з куща, або 90—120 ц/га.

Грона нормую після цвітіння — більші залишаю, решту видаляю. Маса грон 200—450 г. Горошення ягід не спостерігав. Морозостійкість сорту на рівні Шасли білої. Без укривання на зиму витримує мінус 20°С. Взимку 1993—1994 р. кущі під плівкою добре перенесли морози мінус 26°С. Весною всі вічка розвинулись і був 100%-ний урожай.

Проти хвороб роблю два профілактичних обприскування бордоською рідиною або хлорокисом міді: перше — до цвітіння, коли лоза виросте на 30—40 см, і друге — через тиждень після цвітіння.

Площа живлення кущів 2,5×1,5 м, формування безштамбове віялове із 3—4 рукавів. Навантаження — 35—40 вічок на кущ. Обрізувати слід на 8—10 вічок, але коли відстань між кущами понад 2,5 м і кущі сформовані на двоплощинній шпалері, навантаження можна подвоїти. Кущі вирощую кореневласні, чубуки вкорінюються добре.

Зелені операції обов'язкові. Перед цвітінням прищипую точку росту; видаляю пасинки, залишаючи 1—2 крайніх; у двійників, коли з одного вічка росте два пагони, більший з гроном залишаю, менший видаляю.

Обов'язковими також є поливи, особливо рано навесні та вологозарядковий восени; підживлення в дренажні ями.

Відстань до першої дротини 40—50 см. На цьому проміжку не повинно бути листя, щоб кущ активно провітрювався, що зменшує ураження хворобами.

Стиглі ягоди мають цукристість 18—20%, кислотність 6,5 г/л. Дегустаційна оцінка свіжого винограду 8,6—9 балів.

Отже, безнасінневість, ранньостиглість, привабливість грон, чудові смакові якості ягід, висока врожайність — переваги сорту, завдяки яким він заслуговує на широке розповсюдження.

Якщо у когось виникнуть додаткові запитання, прошу звертатись листом, вкладаючи конверт з маркою для відповіді.

І. І. Півень,
332530, Запорізька обл.,
м. Токмак, вул. Калініна, 136

Служба взаємодопомоги

Як вилікувати дерево?

Сьогодні буквально за все необхідно платити великі гроші, а їх у більшості з нас не вистачає. Але я маю надію, що не перевелися ще в нашій країні добрі люди, які допоможуть мені, порадять, не здерши за це останнього гроша...

У мене є садок. Інші дерева ростуть, а от із грушею біда. Вже кілька років навесні, коли добре ростуть пагони, на ніжних кінцевих гілочках раптово скручується листя, воно поступово чорніє, восени майже засихає і взимку вимерзає по всій довжині, на яку виросло.

Я звертався до досвідчених садівників, перечитав багато літератури, але конкретної відповіді так і не знайшов.

Дуже прошу, підкажіть, як мені вилікувати дерево.

Л. Герун,
292366, Львівська обл.,
Жовківський р-н, с. Дев'ятир

Про **Восторг** білий і чорний писати не буду. У «ДСГ» про ці сорти вже було багато інформації.

Надежда АЗОС. Середнього строку достигання. Маса грон 400—500 г, дуже урожайний. Потребує нормування урожаю від перенавантаження і щоб не допустити погіршення якості ягід. Ягоди чорні, великі, видовжені, дуже смачні. Стійкий до хвороб і рано вступає в плодоношення. На третій рік кущ дав 3 кг ягід.

Не поступається за скоростиглістю сорт **Оригінал.** Саджанець без поливу на другий рік дав два грона по 500 г. Вони досить щільні, ягоди великі, круглі, напівянтарні, мають чудовий вигляд. Смак простий. Мільдью не уражуються ні листки, ні ягоди.

Кодряну. Грона мають гарний товарний вигляд, але буває горошіння. Ягоди довгі, чорні, щільні, гармонійного смаку. До хвороб не зовсім стійкий і потребує 2—3 обробок фунгіцидами.

А от **Молдова** абсолютно стійка до грибкових хвороб. Її зовсім не обробляю. Сорт пізній, що є його недоліком, бо в окремі роки не встигає достигнути на кущі і завершує цей процес у лежці. Зате як довго і добре зберігається! Всі його побратими до січня, якщо їх не з'їсти, згниють, а він лежить собі в холодильнику хоч би що, лише гребені грон темнішають та ягоди стають трохи м'якшими. А може дочекатись і жіночого свята 8 Березня! Дегустаційна оцінка 9,5 бала.

Маринка (Німранг СВ-20-473) приваблює красою та оригінальністю грон. Столовий сорт середньо-пізнього строку достигання. Ягоди великі, світлі з рожевим загаром та мускатним смаком.

Великі сподівання покладаю на сорти **Світлий, Італія, Франція, Іринка, № 17-13-7, Муромець** і, звичайно, **Аркадію.** Саме цей сорт виноградарі увінчали лавровим вінком чемпіона і пророкували йому довгу славу.

В. В. Вінтер,
343212, Донецька обл.,
м. Слов'янськ,
пров. Чубаря, 8—16

Вода в погребі

Тривала відсутність життєдайної вологи у вегетаційний період згубна для рослин. Без неї не може бути повноцінного врожаю. А от для власників погребів, навпаки, вода — це біда. Щороку чуєш, що то там, то в іншому місці розпочався справжній наступ води на погреби, інші будівлі, вона завдає шкоди навіть стареньким хатам без фундаментів та цоколів. Навесні доводиться витягувати з погребів городину, бо грунтові води піднімаються, сягаючи 0,5 м і ближче до поверхні землі. У декого це трапляється щороку, у інших періодично, завдаючи серйозної шкоди.

Причин такого явища багато. Одна з них — втручання людини: створення гігантських водосховищ, осушення одних місць і спричинене цим підвищення рівня грунтових вод в інших. Це і значне зростання споживання артезіанської води населенням, промисловістю тощо. Дещо сповільнити цей процес затоплення можна. Але повністю припинити його може лише відтворення попереднього водообміну, створеного природою.

Є й інші фактори, зокрема кількість атмосферних опадів, яка щорічно коливається з певною періодичністю. Так, весна 1994 р., немов сигналізуючи про посушливу другу половину літа та початок осені, видала рекордну кількість опадів у березні-квітні. І наслідки не забарилися — у квітні і першій половині травня у нас погреби «плавали».

Це були ті опади, які не встигли з'єднатися з грунтовими водами, профільтрувавшись через верхні шари грунту. До того ж у наших степах під 0,3—0,7-метровим шаром чорнозему залягають потужні горизонти жирної глини — справжнього бар'єру для подальшого проникнення атмосферної вологи. Через це у дощові весни з'являється тимчасово верхова вода, не з'єднана з грунтовою (розташованою між шарами глини). Верховодка майже без втрат вільно стікає по глині у бік схилу. Якщо ж грунтова вода близько, з'єднується з нею, і вони разом з'являються навіть на поверхні землі з розчиненими солями, мінералами. Однак і без цього верховодка просочується в погреби, руйнує стіни, підлогу, іноді навіть затоплюючи їх.

Що ж робити їхнім власникам? Дехто взагалі залишає свої ділянки, інші проводять осушення, меліоративні роботи. Заможніші роблять додаткову надійну гідроізоляцію стін, підлоги погреба. Але наймудріші все це враховують ще під час його спорудження.

Як колодязь копають над жилою, так будинок, погріб будують над монолітним безводним грунтом і обов'язково влітку, у суху теплу погоду. Взимку робити це взагалі не можна, бо цементний розчин розсипатиметься від кришталиків льоду та потягне на себе у майбутньому всю вологу, яка виступатиме темними плямами на силікатних стінах навіть напівнадземних та надземних будівель. Розташований у сухому місці, якісно побудований та обладнаний витяжною вентиляцією погріб створює ідеальні умови для зберігання овочів та фруктів.

Якщо рельєф не дає змоги вибрати під погріб місце, де вода не піднімається вище 2—2,5 м до поверхні, його роблять напівзаглибленим, але надійно захищеним від проникнення води ззовні або за принципом «ноєва ковчега». Будують так. Котлован викопують вручну, щоб акуратно вирівняти дно, стіни. Насипають на майбутню підлогу шар щебеню до 10 см, трамбують і заливають гарячим бітумом. Це надійний захист від підсосу капілярної вологи, що може високо підніматися. Стіни роблять з гравійно-піщаної суміші на цементі марки 300 або 400 (2:1:1), арматура — сталевий дріт, прутки. Знявши опалубку, стіни штукатурять цементно-піщаним розчином (1:2) товщиною приблизно 2 см.

Дехто викладає стіни з доброї глини (не силікату!) або піщаннику, а потім вкриває їх зовні гарячим бітумом, ще й обшиває руберойдом. Простір між стінами та материковою породою затовчують жирною глиною. Від стін роблять похил для збігання води та козирок зверху від дощу. Це лише загальні риси побудови погреба «на волі».

А що ж робити тим, у кого погріб старенький, побудований лише з підручних матеріалів? Якщо грунтові води підпирають і з'єднуються весною з верховодкою, доведеться робити настил, підкладати під нього піщаник. Це не силікат і червона цегла, він зможе витримувати під навантаженням воду тривалий час. Погреби з нього стоять у нашій місцевості десятки років, вражаючи як міцністю, так і довершеністю.

Якщо ж наступає тільки верховодка, а до підземних вод далеко, можете приладнати невеликий водозбірник — викопану десь у кутку заглибину об'ємом у кілька відер і накриту гратами. Підлога повинна мати схил до водозбірника. Безумовно, це важка додаткова праця, але інакше вода розквасить ваш погріб на півліта і взимку він буде надто вологим.

Один мій знайомий, промучившись роками (вода була неглибоко, бо поруч ставок), перебудував погріб у напівпідземний і уникнув води. Хоча в 1994 р. верховодка навідалася і до нього, бо не було належної гідроізоляції. Однак піднята над підлогою на всяк випадок городина уникла підтоплення.

Бажано будувати погріб на найвищому місці, а воду, яка стікає з будівель, відводити якомога далі. Добре, якщо є спеціальні водозбірні резервуари для дощової води. Це значно полегшить роботу і знадобиться для поливу городини в літню спеку.

А як визначити, яка вода підтоплює погріб? Найпростіше за рівнем води у березні — травні у найближчому колодязі, врахувавши поправку на кут нахилу земної поверхні і замірявши різницю відстані від води в колодязі і від води в погребі до поверхні землі. А можна і так. Якщо вичерпана вода наступної доби піднімається приблизно на той самий рівень чи трохи вище, то це і є ознакою наступу грунтової води. Коли ж рівень води щодоби після відкачування меншає (до появи листя на деревах), значить верховодка з грунтовою водою ще не з'єдналася. Відбирайте її, щоб менше розкисав погріб.

Отож, слідкуйте за рівнем води в колодязях, ставках, за атмосферними опадами у березні — квітні і регулюйте «водопостачання» в погребі всіма підвладними вам засобами. А найкраще — будуйте його добротним.

В. Т. Єфименко,
Дніпропетровська обл.

ГІГІЄНА сільської садиби

Умови життя людей, що мешкають у сільській місцевості, значною мірою залежать від санітарно-гігієнічного стану присадибної ділянки. Тому насамперед треба так її спланувати, щоб відокремити чисту зону з будинком і подвір'ям від території, де розташовані господарські будівлі та вигульні майданчики для худоби, птиці, сад та город. Санітарно-захисний розрив між будинком та приміщеннями для утримання худоби, туалетом, компостною купою має бути не менше 15 м, відстань від криниці до господарських будівель 20 м.

Ширина присадибної ділянки по фронту вулиці для одноквартирного будинку має становити не менше 20 м, що дає змогу вільно поставити житловий будинок і забезпечити гігієнічні та протипожежні норми.

Поблизу житлового будинку, з боку вулиці, висаджують дерева та кущі. Вони створюють затінок і заслін від пожежі, затримують пил та знижують вуличний шум. Однак, щоб у кімнаті не було темно та вогко, а також не пошкодити фундамент будинку, дерева варто висаджувати в простінках між вікнами не ближче 6 м від них, кущі — 3 м.

Слід також зважати на вимоги інсоляції житлових приміщень. Так, з 22 березня по 22 вересня у них повинно щодня принаймні протягом 3 годин потрапляти сонячне світло. Важливе значення має глибина проникнення сонячних променів у приміщення. Із східного і західного боків будівлі промені проникають до кімнат глибше, ніж прямовисні. Найрівномірніший розподіл інсоляції характерний для південно-східної і південно-західної орієнтації житлових будинків. Оптимальна орієнтація приміщень для всіх широт — південна, тоді повітря краще нагрівається сонцем узимку й помірніше — влітку, досягається найбільший біологічний і бактерицидний ефект від сонячного опромінювання.

Санітарно-гігієнічний стан житлового приміщення залежить також від його повітромісткості. Мінімальна норма повітря — 25—30 $м^3$ на кожного мешканця будинку.

Для збереження здоров'я членів сім'ї, особливо дітей, необхідно, щоб основні життєві процеси людей, які відрізняються за віком і статтю, по можливості відбувалися у різних приміщеннях, в одній кімнаті мешкало не більше двох осіб.

Одне з найважливіших завдань — вибір надійного в санітарному відношенні джерела водопостачання. Таким джерелом є підземні води, які залягають на різній глибині. Їх надійно захищають від забруднення водонепроникні шари грунту. Ці води за органолептичними властивостями, хімічним складом, мікробіологічними показниками безпечні для людини й придатні для господарсько-побутового використання. Добувати їх можливо лише з артезіанських свердловин, будівництво яких не завжди під силу власнику індивідуального житлового будинку.

Тому в сільській місцевості водопостачання в основному здійснюється з шахтних криниць, споруджених до найближчого водонепроникного шару грунту, який затримує поверхневі грунтові води. Хімічний склад та бактеріологічні показники цих вод не стабільні, проте, якщо криницю добре обладнати відповідно до санітарних вимог, вона буде безвідмовним та надійним джерелом водопостачання. Використання керамічних патронів, заповнених розчином хлорного вапна, для постійного знезараження води криниць робить її безпечною в епідемічному відношенні.

У кожній садибі в процесі життєдіяльності сім'ї утворюються тверді та рідкі відходи. До рідких належать фекалії та помиї (забруднені води, що утворюються під час приготування їжі, миття посуду, прання білизни, купання тощо).

Звичайно, найкращим методом очищення рідких відходів є каналізування будинку на місцеві очисні споруди, проте на це потрібні великі кошти. Тому на садибах, дачних ділянках, де за добу споживається до 1 $м^3$ води, широко застосовують місцеві очисні споруди — фільтруючі криниці. Їх будують у регіонах з піщаними та супіщаними грунтами. Вони не потребують великих затрат, прості й невибагливі в експлуатації, надійні. У регіонах, де грунти з низькою фільтрувальною здатністю, помиї збирають у водонепроникних ямах.

Для знешкодження твердих відходів, гною, гноївки тощо широко використовують компостування. Закладають компостні купи в господарській зоні, неподалік від вбиральні та хліва, але не ближче 15 м від житлового будинку. Якщо їх закладено правильно, гнильного запаху не відчувається.

Компостні купи можуть бути різних розмірів, але краще робити їх неширокими, заввишки до 1 м. Закладають їх на рівному, утрамбованому глиняному майданчику. На підготовлену ділянку насипають шар торфу або перегною, а потім викидають залишки, пересипаючи їх компостуючим матеріалом: торфом, перегноєм, сухою землею. Так поступово, шар за шаром, нарощується компостна купа до висоти 1—1,5 м. Вона повинна бути помірно вологою, тому її час від часу поливають помиями, гноївкою, вмістом вбиралень. У правильно обладнаному компостному штабелі збудники інфекційних хвороб гинуть, бо всередині його температура сягає плюс 60°С.

Компост дозріває протягом 6—8 місяців. Він багатий на цінні для рослин поживні речовини й успішно використовується для підживлення городніх культур.

М. Й. Мізерний,
санітарний лікар

Служба взаємодопомоги

Як побудувати овочесховище?

Я молода і багато ще чого не знаю і не вмію. От і вирішила звернутися до редакції за порадою. Для зберігання овочів і фруктів ми користуємось овочесховищем (погребом). Але у ньому завжди вогко, майже мокро, все пліснявіє, тому овочі швидко псуються або затвердівають як камінь. На банках з консервацією псуються кришки, а фрукти взагалі не можна зберігати.

Підкажіть, будь ласка, як збудувати надійне компактне і зручне в користуванні овочесховище, які будівельні матеріали краще використовувати. Гадаю, така інформація буде корисна багатьом молодим родинам, які тільки-но починають самостійно господарювати.

М. Сабадин,
Київська обл.

Домашня ферма

Хочемо мати гарного коня

Ми — молода сім'я. З обласного міста переїхали жити до зовсім нам чужого села. Нас тут прийняли дуже гарно. З дружиною хочемо взяти поки що близько гектара землі й завести власне господарство. Грошей, щоб придбати нехай і маленький трактор, ще не маємо, а ось коня в селі нам обіцяють роздобути, щоправда, в борг. Та оскільки ми люди міські, то як годувати і утримувати коня, як його використовувати в роботі, певна річ, не знаємо. А ще нам, аби ми розбагатіли, пообіцяли дати кобилу з лошам. З такою твариною обходитися ще складніше.

Ось чому просимо надрукувати в журналі грунтовні поради щодо догляду за сільськогосподарськими тваринами, зокрема за кіньми, у приватному секторі. Такі поради сьогодні дуже потрібні тим молодим людям, котрі повертаються до села і хочуть господарювати.

Людмила і Анатолій Кирилюки, Одеська обл.

ВІД РЕДАКЦІЇ. Останнім часом у нашій пошті все частіше зустрічаємо подібні листи. Ми ознайомили з ними нашого постійного автора, заступника начальника управління впровадження наукових систем у тваринництві Української академії аграрних наук Василя Кириловича Левченка. Він охоче погодився дати кілька порад нашим дописувачам з проблем утримання у домашніх умовах тварин, зокрема коней. У цьому номері друкуємо першу консультацію.

У сучасних умовах однаково потрібні і трактор чи автомобіль, і кінь. Розумне поєднання живого і механічного тягла дає змогу ефективніше й економніше господарювати. У складних умовах ринкових стосунків ряд сільськогосподарських робіт вигідніше виконувати кіньми. Підраховано, що використання дорослого коня на сільськогосподарських і транспортних роботах заощаджує щодня до 3 кг палива та мастил.

В Україні найпоширеніші такі породи коней: чистокровна верхова, українська верхова, орловські та російські рисаки, російський ваговіз, а в гірській місцевості — гуцульська порода. Усі вони універсальні. Так, коней верхових порід в разі потреби використовують в упряжці, а рисистих — під сідлом.

Перлиною кіннозаводства в Україні є Дубровський кінний завод на Полтавщині, сторіччя якого відзначалося у 1988 році. Великим попитом користуються коні Олександрійського кінного заводу, що на Кіровоградщині, де створюється нова вітчизняна порода — українська верхова.

Здебільшого господарі утримують коней запряжного і верхово-запряжного типів. Їх можна використовувати для роз'їздів, перевезення вантажів, обробітку присадибних ділянок, догляду за тваринами на пасовищах.

На що слід звернути увагу, вибираючи коня

Перш за все треба дізнатись про звички, особливо шкідливі, які виникають внаслідок недостатнього моціону та робочого навантаження, грубого та невмілого поводження з твариною, порушення правил утримання, вирощування та годівлі. До таких звичок належать прикуска, жування повода, кусання своїх кінцівок та боків, висування язика, плямкання губами, крутіння хвостом та головою, переступання з кінцівки на кінцівку, спирання одного заднього копита на інше, стояння на зачепах копит, риття підлоги, розкидання концентрованих кормів, «ведмедяче» катання.

Багато клопоту завдають коні злого норову — не дають себе чистити, кувати, запрягати чи сідлати, лягають запряженими, б'ються, кусаються, стають дибки. До таких коней слід особливо лагідно, терпляче ставитися, а якщо і це не допомагає, доводиться здавати на забій. Прикуска буває здебільшого у нервових коней, яких тримають у стійлах без моціону. Розрізняють речову та повітряну прикуску. У першому випадку коні спираються верхніми зубами на дерев'яні виступи в деннику, ковтаючи повітря, що призводить до колік, а у жеребних кобил до абортів. Прив'язування, забивання цвяхів у дерев'яні предмети та затягування ремінця на горлі (він фіксується на потилиці) позбавляє коней від цієї шкідливої звички. За повітряного прикусу коні не гризуть предмети, а ковтають повітря, витягуючи шию і губи, погано засвоюють корми. Їх краще утримувати окремо, щоб звичку не перейняли інші тварини, і якомога частіше використовувати на роботах.

Чіткого зв'язку між мастю та роботоздатністю коней не виявлено. Масть не є породною ознакою, але для кожної породи характерні переважаючі масті. Коні заводських порід бувають п'яти-шести і більше мастей з рівномірним забарвленням. Слід пам'ятати, що сірі коні виявляють специфічну реакцію на гречану солому — на тулубі з'являються дрібні пухирці. А на білих кінцівках частіше з'являється мокрець, світлий копитний ріг слабший.

Властива дорослим коням масть формується у процесі їхнього розвитку і у віці 7 місяців (вік першої линьки) змінюється на постійну.

Вибираючи чи купуючи коня, потрібно звертати увагу на стан його здоров'я, вік, а також на лінію змикання зубних аркад — вона повинна бути горизонтальною, без нахилів, які свідчать про тривале й досить сильне культання.

Обов'язково треба знати вік коней, бо лише в цьому разі ви зможете раціонально організувати їхнє парування, використання на роботі, відлучення молодняка, заїздку, тренування, кастрацію жеребчиків, правильно оцінити вартість тварин. Якщо облікових документів немає, вік визначають за станом коня: старі тварини малорухливі, спокійні, з розслабленими м'язами та, як правило, провислими спиною і боками, на тулубі, в гриві й хвості є сиве волосся. Точніше встановити вік коня можна за станом зубів,

зважаючи на те, що до 10—12 років їхній приріст випереджає стирання, а потім навпаки. Оглядаючи ротову порожнину коня, слід стати ліворуч від його голови, тримаючи за повід лівою рукою. Праву руку через беззубий край ввести до ротової порожнини, пальцями взяти язик і відвести його вбік, до себе, а лівою рукою відокремити нижню губу від різців і оглянути їх. Язик тримати міцно, але не натягувати, бо його легко підірвати.

Всього зубів у кобили 36, у жеребця — 40. Передні 12 зубів (по шість на верхній і нижній щелепах) — різці. Кожна пара їх має свою назву: два центральних — зачепи, наступних два — середні, останніх два — окрайки. Крайні 24 зуби — кутні. Між окрайками і першими кутніми у жеребців виростають ікла, по одному з кожного боку щелепи. Молочні зуби біліші й у 2—3 рази менші, ніж постійні. З губного боку постійних зубів завжди є одна-дві вертикальні борозенки, чого немає у молочних різців.

Лоша народжується без зубів. Молочні зачепи з'являються на 7—14-й день, середні — 30—40-й день, окрайки — через 6—7 місяців. Чашечки молочних різців стираються у віці: на зачепах, починаючи з 10—12 місяців, на середніх — з 12 до 14, на окрайках — з 15 до 24 місяців. Постійні зачепи прорізуються у 2,5 року й повністю виростають до 3 років, середні — відповідно у 3,5 і до 4 років, окрайки — у 4,5 і до 5,5 року. Чашечки стираються на постійних нижніх зачепах у 6, на середніх — 7,7, на окрайках — у 8 років, а на верхніх — відповідно в 9, 10 та 11 років. Залишається лише дно чашечки глибиною приблизно 1—2 мм. У віці 7—9 років між губним краєм зуба і дном чашечки з'являється дві цяточки коричневого кольору — зірочки: на зачепах — у сім, на середніх — вісім і на окрайках — у дев'ять років. Дві зірочки в 13—14 років з'єднуються в одну овальної форми, а після 15 років — круглої. Зірка з віком коня зникає.

Слід чашечки постійних різців нижньої щелепи на зачепах стирається в 13 років, на середніх — в 14 років, на окрайках — в 15, а на верхній щелепі — відповідно в 16, 17, 18 років. Після зазначеного віку на зубах залишається тільки коренева зірка, а їхня поверхня гладенька. З віком змінюється форма тертьової поверхні постійних різців: у 5—10 років вона поперечно-овальна, в 11—15 — округла, в 16—20 — трикутна, в 21 і старше — поздовжньо-овальна.

На стан зубів впливають індивідуальні особливості тварин, вид і якість кормів, утримання коней, фізіологічний стан (у жеребних кобил зміна затримується на 10—12 місяців).

Відтворення коней

Загальний розвиток організму коня триває 4—5 років, статева зрілість настає у 12—18 місяців, але парування в такому віці небажане, воно затримує розвиток тварин і приплоду. Якщо потрібно кастрували жеребців, краще це робити до досягнення статевої зрілості. Жеребців і кобил усіх порід за нормального розвитку використовують для розмноження з 3-річного віку. Розпочинати парування кобил доцільно з 1 березня. Охота у них триває 5—7 діб. Тварина часто ірже, сама підходить до жеребця, піднімає хвіст, не відбивається від самця, приймає позу сечовиділення, втрачає апетит, у роботі нервує, дуже пітніє, швидко стомлюється, лоша підсисної кобили, яка в охоті, проносить. Після жеребіння кобила приходить в охоту на 6—10-й день. Парування у цей час найбільш ефективне, особливо, коли його проводять увечері або вранці наступного дня після виявлення охоти, повторюючи через одну-дві доби.

Добираючи кобил до жеребця, треба кращих з них парувати з найкращими плідниками.

Під час парування не можна кричати, бити тварин, а лошат слід тримати на відстані 4—5 метрів від матері. Щоб запобігти пораненню статевого органу жеребця, не занести до статевих органів самки бруду, кобилам на третину бинтують хвіст, а агресивним надівають парувальні пута. Зовні статеві органи та шкіру обмивають слабким розчином марганцівки. Жеребця підводять до кобили на довгому поводі, витримують певний час до настання повної ерекції і лише після цього допускають до садки. У момент, коли жеребець піднімається на кобилу, їй необхідно підняти голову (якщо кобила без парувальних пут), щоб не вдарила самця. Після садки кобилу проводять, не даючи їй зупинятись, тужитись, мочитись.

У дні охоти та після парування кобил звільняють від важкої роботи, швидкого руху.

Дуже збудливих жеребців краще підводити до кобил із зав'язаними очима і знімати пов'язку тоді, коли він підготувався до парування. Це заспокоює дуже нестримних і злих самців.

Першою ознакою жеребності є припинення охоти: кобила не підпускає до себе жеребця, стає спокійнішою, має підвищений апетит. З 6—7-го місяця і пізніше жеребність встановлюють за рухами плоду, який прослуховується уранці, до годівлі кобили, відразу після водопою.

Як і чим годувати жеребних кобил

Повноцінна годівля жеребних кобил та раціональне використання їх на роботах — запорука одержання здорового приплоду. Протягом пасовищного періоду такі кобили повинні споживати до 15 кг зелених кормів на 100 кг живої маси. Коли пасовище бідне, згодовують концентрати, сіно, мінеральні корми. Перехід від пасовищного до стійлового утримання збігається часто з другою половиною жеребності. У цей період необхідно добре годувати тварин, інакше можуть бути аборти.

У стійловий період жеребній кобилі виділяють найкращі корми, що є в господарстві,— якісне сіно, суміш концкормів (у тому числі овес), моркву, буряки, трав'яне та м'ясо-кісткове борошно, мінеральні корми. Дуже корисна каша з висівок вівса та насіння льону. Її готують так: до дерев'яної посудини засипають третину добової даванки вівса і заливають його гарячим відваром насіння льону, ретельно перемішують, засипають пшеничні висівки, вкривають. Через 5—6 годин кашу знову перемішують, додають кухонну сіль і згодовують по 2 кг на голову.

Взимку жеребних кобил слід напувати тільки в стайні. Не можна випасати їх на засніжених посівах озимих культур або ще гірше — згодовувати мерзлі корми. Треба пам'ятати, що незадовільні умови годівлі в період жеребності кобил затримують ріст лошати, воно буде з вузькими грудьми і задом. У цей час слід регулярно організовувати коням прогулянки на відстань 10—12 км в обидва кінці, рухатись вони повинні кроком та риссю. З наближенням строку жеребіння кобил слід примушувати рухатись, водити, щоб менше стояли.

Кобил краще використовувати на легких, середньоважких транспортних роботах протягом 220—230 днів на рік.

Жеребність кобил триває 335—340 днів. Жереблення, як правило, відбувається без ускладнень, якщо господар завчасно турбувався про майбутнє лоша, створивши добрі умови годівлі й утримання, помірно використовував на роботах. Проте бувають випадки народження мертвих та недоношених, хоч і живих, але слабких лошат, виходити яких завжди складно. Причинами незаразних абортів є споживання гнилих, уражених плісеневими грибами, мерзлих, отруйних кормів, напування дуже холодною водою, больові подразнення від травм, ударів батогами, палицями, поштовхів, перевтома, жеребність близнятами, коліки, простудні, а також інфекційні хвороби — паратиф, сальмонельоз, бруцельоз, трихомоноз, інфекційна анемія, метрит, ринопневмонія.

Для жереблення обладнують денник, очищають його, дезинфікують, як підстилку використовують лише чисту й неподрібнену солому. Не можна класти підстилку з торфу, тирси, полови. У стайні не повинно бути котів, собак, яскравого світла вночі, шуму, не слід лякати тварину, що також може зумовити аборт.

За кілька годин до жеребілення кобила починає непокоїтися, часто лягає і встає, поглядає на черево. Простежте, щоб вона не лягла задньою частиною тулуба близько до стіни або перегородки денника, це заважатиме пологам і не дасть змоги надати в разі потреби допомогу. Не можна прив'язувати кобилу, що має жеребитися.

Як правило, пологи відбуваються увечері або вранці, коли в стайні тиша і спокій. Якщо вони проходять нормально, втручатися не потрібно. Жереблення триває 20—40 хвилин, відбувається легко. Але бувають випадки, коли потрібна допомога. Під час потугів, якщо є ускладнення, слід витягти (силою однієї людини) плід за кінцівки, особливо тоді, коли його таз увійшов у тазову порожнину матері. Навколоплідні оболонки знімають з лошати лише тоді, коли воно грудною кліткою пройде таз. Якщо лоша народилося у навколоплідних оболонках, їх слід негайно розірвати, інакше воно задихнеться.

Після пологів кобилу не слід зразу піднімати, щоб не обірвати пуповину, яку краще перервати, коли в ній припиниться пульсація крові. Кінець пуповини — 12—15 см, що залишається з лошам, на третину занурити у будь-який дезинфікуючий розчин. Ніздрі, рот і вуха лошати очистити від слизу, все тіло витерти чистою мішковиною чи жмутом чистої соломи і після цього дати кобилі облизати лоша. Послід нормально відійде через 1—1,5 годин; якщо виникне затримка до 5 годин, потрібна допомога ветеринара.

Після жеребління кобилі миють теплою водою вим'я, статеві органи, ноги, хвіст, підпускають до неї лоша, якщо потрібно, допомагають йому встати і знайти сосок. Іноді доводиться слабких лошат годувати молозивом матері з пляшки. Необхідно простежити, щоб у лошати своєчасно відійшов первородний кал, затримка якого спричиняє захворювання з ознаками колік.

Для втамування спраги кобилі після жеребління дають 2—3 л теплої води, а через 2—3 години її знову напувають і згодовують сіно. У перші дні даванку концентратів зменшують наполовину, доводячи їх до норми на 7—8-й день. У тиху погоду на 3—5-й день кобилу з лошам виводять на прогулянку. Особливо старанно доглядають за тваринами у перші 7—10 днів.

Протягом перших трьох днів присвоюють лошаті кличку, яка повинна починатися з першої літери клички матері.

В. К. Левченко

Кролі

Профілактика захворювань

На відміну від багатьох інших видів хутрових звірків кролі — тварини тендітні, дуже чутливі до екстремальних факторів зовнішнього середовища. За найменших несприятливих умов годівлі й утримання, порушень режиму у них часто бувають простудні, шлунково-кишкові захворювання, зокрема розлади шлунка.

Щоб запобігти хворобам кролів, необхідно періодично, не менше двох разів на рік, робити генеральну дезинфекцію кліток, інвентаря, посуду, а також прилеглої території і щодня прибирати під клітками. Щотижня бажано чистити і підбілювати крільчатник та обпалювати вогнем паяльної лампи металеву сітку. Не допускайте вологості й протягів у сараї та клітках, а в теплу пору року провітрюйте приміщення. Перед дезинфекцією усе обладнання ретельно очищайте і мийте.

З дезинфікуючих засобів застосовують 5%-ний розчин хлорного вапна і 1%-ний формальдегіду, 5%-ний однохлористого йоду, 3%-ний хлораміну, 2%-ний розчин їдкого натрію. Годівниці, напувалки, відра, скребки, лопати, мітли, віники обробляють окропом або 2%-ним розчином їдкого натрію.

Особливо слід стежити за чистотою води у напувалках. Краще, щоб вона була з артезіанського колодязя. Для знезаражування періодично можна додавати до води порошок марганцевокислого калію (до світло-рожевого кольору) і ставити її у скляних баночках; звичайну воду можна давати і в бляшаних.

Незаразні хвороби не передаються від однієї тварини до іншої. Це шлунково-кишкові захворювання, пов'язані з неправильною годівлею кролів, травми (рани, переломи кісток, вивихи, садна), обмороження, сонячний удар, рахіт, простудні захворювання, аборти. Основні заходи лікування — усунення причин, що викликали хворобу, повноцінні дієтичні корми. Незаразні хвороби підвищують сприйнятливість тварин до інфекційних захворювань, призводять до незапліднення, зниження якості хутра, схуднення і навіть до загибелі.

Мікотоксикоз — шлунково-кишкове захворювання, переважно молодняка й вагітних самок. Причина його — згодовування тваринам запліснявілих, уражених токсичними грибами кормів, в тому числі й сіна. Ознаки — слинотеча, малорухливість, пронос,

зниження апетиту. Зазнають змін також внутрішні органи: у черевній та грудній порожнинах з'являється кров'яниста каламутна рідина, крововиливи у внутрішні органи. Лікування — замінити запліснявілі корми доброякісними, протягом 3—4 днів давати разом з кормом по 2—3 г на тварину питної соди. Під час заготівлі і зберігання кормів слід суворо дотримуватись правил збирання, сушіння, захисту від шкідників.

Недотримання санітарно-профілактичних заходів часто призводить до занесення на ферму різних хвороб. Інколи у кроля внутрішня поверхня вух покривається кіркою, це здебільшого коростяний кліщ. Виникає свербіння, кріль розчісує його лапами, крутить головою, втрачає апетит. Лікувати треба якомога раніше, щоб не заразити інших і себе. Найпростіший домашній засіб: рівні частки гасу та олії змішують, ними щоденно змащують вуха. Кірочки протягом тижня відпадають, кліщ знешкоджується.

Буває, що від росистої, мокрої після дощу трави у кролів здувається живіт, від чого нерідко вони гинуть. Тому траву треба згодовувати прив'ялену, весною на зелений корм переводити поступово. Тваринам із здуттям живота декілька днів слід давати порошок активованого вугілля.

Початківцям-кролівникам треба знати, що:

кролі дуже хворобливо реагують на забруднене повітря, особливо аміаком, сірководнем, що буває, коли довго не чистять клітки і сараї;

кролі — полохливі звірки, дуже бояться раптових сильних звуків, що призводить до стресів з усіма його наслідками (абортом, поїданням своїх малят, відмовою від корму тощо);

кролі поїдають свої нічні горішки калу. Тому слід поспішати вранці їх вичищати. До речі, у кролячих кізяках майже удвічі більше сухих речовин, азоту і фосфору, у півтора раза більше калію, ніж у коров'ячих, тому ними можна удобрювати сади та городи;

щоб пацюки й інші вороги кролів не пробралися до клітки, її з усіх боків оббивають металевою сіткою, а хижаків знищують;

у клітках, вольєрах, загонах завжди повинна бути чиста вода, взимку у напувалки можна класти чистий сніг;

свіжий печений хліб зумовлює у шлунку бродіння і як наслідок — тимпанію (здуття кишечника), тому краще давати кролям сухарі;

повноцінна годівля й належне утримання підвищують статеву активність і плодючість самок, продуктивність їхніх нащадків. Ожирілі або худі тварини погано паруються, такі самки народжують мертвих або нежиттєздатних малят.

Рани у кролів бувають під час бійок між звірками. Бійки виникають тоді, коли неправильно комплектують групи, а також під час споживання корму групою тварин. Не можна підсаджувати до клітки, де самка з малятами, самця або інших кролів. Укуси найчастіше бувають на спині, боках і морді, вони псують шкіру. Хутро псується також, коли кролі чіпляються за гострі кінці сітки, дріт, цвяхи тощо. Щоб рана не загноїлась, вистригають навколо неї хутро, рану промивають перекисом водню або марганцевокислим калієм, мікроцидом, шкіру змащують йодом або діамантовою зеленню чи присипають йодоформом. Звірок може дуже поранитися, якщо з переляку вдариться об ребро клітки.

Не можна допускати стресів у звірків. Сигнал автомашини, мотоцикла, постріл, грюкання дверима, відром, гавкання собак тощо викликають у звірків шоковий стан. Наслідки стресу дуже важкі — аборт у вагітних самок, поїдання новонароджених, відмова від їжі. Самка може не запліднюватися, а самець перестає бути активним.

За різкого, неуважного поводження з кролями вони можуть обламувати кігті.

Обморожування взимку бувають за недостатнього утеплення кліток, сарая, нестачі підстилки в гнізді. Протяги, вологість, тісна клітка, недостатня годівля сприяють охолодженню і навіть обмороженню кролів, особливо новонароджених і молодих, вагітних самок. Обморожені вуха, кінцівки протирають спиртом і змащують жиром (краще гусячим).

Сонячний удар може бути у спеку, причому відсутність води в клітці посилює дію високої температури. Особливо шкідлива для тварин у спеку тривала дія прямих променів сонця. Не слід забувати, що кролі у природі ведуть нічний спосіб життя.

Дуже небезпечні **інфекційні хвороби**, бо від них водночас може загинути все поголів'я. Боротьба з ними — справа ветеринарних лікарів, а головне завдання кролівника — не допустити їх на свою ферму.

Заразні захворювання можуть розпочатися в будь-яку пору року, але особливо влітку там, де не дотримуються санітарного режиму. Коротко охарактеризуємо найпоширеніші з них серед кролів.

Віспа. Збудник — фільтруючий вірус, який потрапляє до зовнішнього середовища з усіма виділеннями хворого кроля. Переносниками інфекції можуть бути люди, кішки, пацюки, миші, птахи, мухи. Кролі заражуються переважно взимку та рано навесні. Є три форми перебігу хвороби: блискавична, гостра, хронічна.

Інфекційний стоматит (мокра мордочка) — заразне запалення слизової оболонки ротової порожнини, зумовлене фільтруючим вірусом, що його хворі кролі виділяють із слиною та сечею. Інфекція потрапляє на корми, інвентар, у клітки, підстилку та ін. Найчастіше хворіють молоді 3—4-місячні або 20—30-денні кроленята. Ознаки — сильна слинотеча. Лікування: 2 %-ним розчином мідного купоросу, ватним тампоном, 1—2 рази на день, протягом 3—4 днів. Позитивні наслідки дає підшкірне введення пеніциліну в дозі 30—50 тис. одиниць на день, а також білий стрептоцид з кормом: у перший день — 0,3 г, другий — 0,2, третій і четвертий — по 0,1 г. Для профілактики кроленятам, які сидять поруч з хворими, протягом 2—3 днів дають по 0,1 г. Інвентар і клітки дезинфікують гарячим 2 %-ним розчином їдкого калію і натрію.

Стафілококоз (мастит, гнойовий катар щелеп, стафілококовий сип кроленят). Уражує переважно кроленят. Збудник хвороби поширений у зовнішньому середовищі, особливо у брудних і вогких місцях. Стафілококи потрапляють до організму тварин через різні подряпини шкіри і слизові оболонки, виділяють токсини, які розчиняють еритроцити, лейкоцити крові і можуть призвести до загибелі тварин від загального отруєння. Лікування: гнійники видаляють хірургічним шляхом разом з капсулою, ранки обробляють 3 %-ним розчином карболової кислоти, пізніше — пеніциліновою маззю.

Інфекційний нежить (риніт) може виникнути за сприятливих для розвитку інфекції умов — запалення слизової оболонки носа, простуда. Кролі чхають, розбризкують гнойові крапельки слизу навкруги, заражаючи інших кролів. За холодної і вогкої погоди, протягів риніт може ускладнитися запаленням легенів і смертю. Лікування: протягом 15—20 днів хворим кролям закапують у кожну ніздрю по 5—6 крапель суміші антибіотиків — фурациліну, пеніциліну або екмоновоциліну з розрахунку 15—20 тис. од. в 1 мл розчинника. При запаленні легень — 0,1—0,15 г біоміцину протягом 3 днів.

Л. В. Колесов.

Перед тим як доїти корову

Не пізніш як за півгодини до початку доїння необхідно закінчити чищення стійла і корови, прибирання гною, провітрювання приміщення.

Перед доїнням корові можна давати вологу мішанку або пійло з концентрованих кормів. Але ні в якому разі не треба згодовувати корми, які мають сильний запах або здіймають пил. Молоко вбирає запахи і засмічується. Джутом соломи витирають знизу черево і боки, а також задні ноги тварини, щоб не було залишків солом'яної підстилки і гною. Вим'я і забруднені місця на задніх ногах обмивають теплою водою (35—40°С). Бажано до води додавати будь-який дезинфікуючий засіб, наприклад 10 г хлораміну або 50 г однохлористого йоду на відро води.

Вим'я відразу ж витирають сухим рушником. Хвіст прив'язують до задньої ноги трохи вище скакального суглоба. Цим запобігають потраплянню бруду до молока.

Корів, які під час доїння поводять себе неспокійно, триножать. Але потрібно знати, що причиною неспокою тварини є неправильне (різке) поводження з нею, переляк, захворювання вим'я або поява на дійках тріщин, подряпин, виразок, бородавок тощо.

Щоб видоїти молоко з верхніх часток, де воно найжирніше, потрібно зробити масаж вим'я. Це стимулює роботу молочної залози, що сприяє активізації молоковіддачі, поліпшується кровопостачання вим'я, збільшується приплив поживних речовин для утворення молока.

Під час підготовчого масажу вим'я двома руками розтирають, злегка розминають. Для цього праву половину його обхоплюють рукою і погладжують знизу вгору, потім згори вниз, після чого так само масажують ліву половину і дійки. Масаж проводять енергійно протягом 0,5 хв. Доїти необхідно швидко, оскільки молоковіддача триває лише 3—5 хв, за які можна видоїти тільки 80% всього молока. Решта його залишається у вим'ї навіть тоді, коли стараємося видоїти його все.

Доять корову кілька разів на добу залежно від надою (при надоях 10—20 кг — тричі). Якщо ж це первістка, її доять частіше, оскільки місткість вим'я у неї менша, ніж у повновікових корів. Крім того, частіше доїння первістки сприяє розвитку молочної залози і таким чином стимулює роздоювання. Корову з надоєм понад 20 кг на добу доять чотири рази.

Під час доїння слід поводитися з коровою лагідно, не кричати на неї. Підходячи до тварини, треба називати її за кличкою, погладжувати боки, вим'я. Найпоширеніший спосіб доїння — кулаком.

Після доїння необхідно знову зробити масаж вим'я, який називається завершальним. Його можна проводити трьома прийомами. Перший — праві частки вим'я трохи піднімають вгору, потім руки опускають і здоюють молоко. Так само роблять і з лівими частками вим'я. Другий прийом — кожну частку вим'я окремо здавлюють з боків, спочатку передні, потім задні. Третій прийом — обхоплюють долонями передні дійки і легенькими рухами рук здоюють передні частки, а потім задні. Кожний прийом застосовують кілька разів, поки не припиниться виділення молока.

М. Ф. Токарєв, В. І. Ведеречко, О. І. Лашко

Пропоную

...сортові тюльпани, насіння овочів: квасолі Вігна, огірків Єва, Шин-Ти-Чу, помідорів, американських кабачків. Швидке виконання.

Сергій Лукич Васильєв,
332414, Запорізька обл.,
Приморський р-н, с. Лозанівка

...насіння оригінальної колекції кольорових помідорів, інших рідкісних рослин. Продаю будинок, 0,08 га, центр.

Микола Михайлович Трофимчук,
272610, Одеська обл.,
м. Кілія, вул. Жовтнева, 83

...готову сировину та насіння лікарських трав 40 найменувань. Для отримання каталога та рецептів виготовлення ліків з трав надсилайте чистий конверт з маркою.

Ольга Сідей,
295820, Закарпатська обл., Рахівський р-н,
с. В. Бичків, вул. Козацька, 35

...насіння капусти ранньої Копенгаген (ФРН), кольрабі, Харківської зимової, червоноголової, самшиту, сухе коріння родіоли рожевої, сухі ягоди лимонника китайського.

Олексій Євдокимович Тарасюк,
260500, Житомирська обл., м. Новоград-Волинський,
вул. Гагаріна, 34

...цибулини тюльпанів, гладіолусів та інших квітів з колекції понад 300 сортів.

Вольдемар Карлович Єран,
310070, м. Харків, 1-й Лісопарківський пр., 1, кв. 27

...насіння цікавих помідорів, перцю та інших культур. Для отримання каталога вкладайте чистий конверт.

О. В. Кухарчук,
266010, м. Рівне, вул. Дубенська, 44, кв. 102

...насіння огірків, перцю, помідорів (100 сортів) для закритого і відкритого грунту. Для отримання каталога надсилайте заадресований конверт.

В. Ф. Святушенко,
245520, Сумська обл., м. Охтирка, вул. Київська, 50

...насіння вишні кубинської (кімнатної), перцю кімнатного, черемші, пекінської капусти, броколі, гірчиці, хеномелесу та інших рідкісних рослин. Висилаю каталог. Безкоштовно: амарант хвостатий, меліса лимонна. Надсилайте підписані конверти з пакетиками.

Віктор Ісько,
258840, Черкаська обл., Монастирищенський р-н,
с. Половинчик

...насіння помідорів (30 сортів); капусти брюссельської, кольрабі, броколі, червоноголової; лагенарії; кукурудзи рисової, цукрової; артишоку; ревеню, пастернаку та інших. Надсилайте заадресований конверт.

В. А. Делех,
265921, Рівненська обл.,
м. Кузнецовськ, вул. Перемоги, 33-а, кв. 143

...насіння помідорів 80 сортів: Агата, Де Барао, Лонг Кіпер — довго зберігаються. Огірки, перець, гарбузи, кабачки, пряні культури, саджанці суниць, малини, часник.

Тереза Миколаївна Петрик,
285070, Івано-Франківська обл.,
Тлумацький р-н, с. Локітка

...широкий вибір насіння помідорів (високорослих, ранніх, середніх), різноманітних сортів огірків (у т. ч. Фенікс), капусти усіх строків достигання і декоративних; перцю та інших овочевих. Каталог у заадресованому конверті замовника. Ціни помірні. Для пенсіонерів та інвалідів на 20% знижка.

Анатолій Георгійович Авраменко,
342402, Донецька обл., Мар'їнський р-н,
м. Красногорівка, вул. Маяковського, 12

...насіння помідорів до 50 добрих сортів місцевих та зарубіжних, суниці Гігантелла Максим (Голландія), петрушки кучерявої і кореневої, перцю солодкого двох сортів, гіркого і кімнатного, амаранту кормового, фізалісу овочевого, спаржі. Актинідія коломикта, жимолость їстівна, солодкоплідна горобина Невежествена, ожина Авагам (саджанці). Лікарські рослини: лимонник китайський, родіола рожева, левзея софролоподібна, синюха блакитна, звіробій, чистотіл, рута запашна, ехінацея пурпурова, меліса лимонна, алтей.

Олексій Євдокимович Тарасюк,
260500, Житомирська обл.,
м. Новоград-Волинський, Гагаріна, 34

...саджанці винограду Російський ранній, Пленітель, Біла роза, Кардинал, Янтар, Лебедянський Кузьміна, Київський № 1, Мічурінський ранній. Насіння помідорів (190 сортів): червоних, рожевих, жовтих, оранжевих, чорних, коричневих, зелених, білих, фіолетових, смугастих, сливоподібних, грушоподібних, виноградних, перцеподібних, трюфелі, персик, лимон, баклажан, сосулька. Огірки (15): Фенікс, Каскад, Зозуля, Миг, Лібелла, Сірійський, Антільський, кімнатний Ритова та інші. Перець солодкий (15): Іоланта, Сіппонарт, Індус, Лідія, Світ Чоколіт та інші. Махрові, великоквіткові різнокольорові айстри (30), у тому числі: голчасті (12), хризантемоподібні (4), півонієподібні (9), карликові (5). Для одержання каталога висилайте підписаний конверт.

Володимир Володимирович Ткач,
283223, Тернопільська обл.,
Бучацький р-н, с. Осівці

...близько ста сортів під зріз жоржин вітчизняної та зарубіжної селекції. Посадкова одиниця — 50.000 крб. Мінімальна сума замовлення 500.000 крб. Вартість каталога 20.000 крб. Висилаю матеріал у 3—5 місяцях 1996 р. Гроші надсилати поштовим переказом наперед і тільки після попередньої домовленості. Вкладайте заадресований оплачений конверт.

Валерій Олексійович Стряпчий,
274004, м. Чернівці, вул. Ростицька, 26

...професіоналам і любителям пропонується садивний матеріал саджанців троянд найрізноманітніших сортів і забарвлень. У колекції кращі сорти останніх років, переможці і призери міжнародних виставок, новинки екстра-класу. Для отримання каталога з докладним описом сортів необхідно вислати підписаний конверт з марками.

К. О. Козлова,
334410, Крим, м. Бахчисарай, а/с 4

...садивний матеріал винограду комплексностійких сортів. На замовлення надсилаю каталог (платний). Вкладайте заадресований конверт.

Геннадій Гаврилович Лисенко,
348009, м. Луганськ-9, вул. Алчевська, 16

...насіння плодової медоносної рослини — ірги; обліпихи великоплідної, цукрової тростини, ехінацеї лікарської, скорцонери, кормових трав, високорослих помідорів.

Борис Михайлович Минаєв,
343100, Донецька обл.,
м. Красноармійськ, мкр Южний, 25, кв. 7

...книгу «За ідеальним сортом». Автор — дипломант ВДНГ — розповідає про 30-річний досвід роботи на садово-городній ділянці.

Володимир Васильович Вінтер,
343212, Донецька обл.,
м. Слов'янськ, пров. Чубаря, 8—16

...зааненські кози.

314040, м. Полтава
вул. Юрія Кондратюка, 15, кв. 54,
тел. 3-89-56

...Якщо Ви хочете вирощувати шампіньйони, вешенку у себе на дачній ділянці, звертайтесь до нас. Ми Вам запропонуємо нескладну програму вирощування грибів. У нас Ви можете завжди замовити посівний матеріал (міцелій), готовий пророщений субстрат (шампіньйони, вешенки), препарати для боротьби із шкідниками у шампіньйонницях, спеціальні добавки для підвищення урожайності та багато іншого.

255710, м. Ірпінь, вул. Центральна, 113,
виробнича лабораторія,
тел. в Ірпіні 58-016
факс 54-9-23

Дешево продам садибу і ділянку під забудову на березі Дніпра, автомобіль ГАЗ-52.
Сортові тюльпани і гладіолуси.

Володимир Іванович Удод,
322010, м. Новомосковськ-5,
тел. 3-19-22

...насіння, розсаду та корінь женьшеня.

255510, Київська обл., м. Боярка 1,
вул. Ворошилова, 26, а. с. 246, «КНВ»,
тел. (044) 4193758

...молодняк японських перепелів.

І. Т. Сененков,
255201, Київська обл., Києво-Святошинський р-н,
с. Горенка, вул. Київська, 190,
тел. по Києву 8-298-5-95-18,
з інших міст 8-04498-595-18

Служба взаємодопомоги

Син дуже любив квіти...

Дорогі читачі! Сподіваюся, що звернулася до вас недарма. Я давно збиралася написати до редакції та все не наважувалася, не було сил.

У нашій родині велике горе. При виконанні службових обов'язків (затримання озброєного злочинця) загинув син.

Ми живемо в глибинці, на краю Херсонської області. До міста або райцентру на базар добиратися далеко, та й лікарі не дозволяють мені після інфаркту куди-небудь виїжджати.

Можливо, хтось мені допоможе придбати рослини, насіння, щоб посадити на могилі, прикрасити її.

У нас був свій квітник біля будинку. Але наче передчуваючи таке горе, минулої зими загинули всі троянди, тюльпани, нарциси й інші квіти. І ми залишилися без насіння та квітів. А син так їх любив і взагалі працю на землі. Вмів усе робити, все в нього виходило, така легка була рука.

Будь ласка, допоможіть нам!

Тамара Григорівна Воропай,
326704, Херсонська обл.,
Н.-Сірогозький р-н, с. Анатольївка

Служба взаємодопомоги

Як ми рятували маму

Наша мама захворіла: дуже схудла, часто втрачала свідомість. Її поклали у місцеву лікарню. Результати обстеження виявились невтішними: операції не підлягає, надто пізно, діагноз — рак шлунка. Але ми вирішили боротися і повезли її в республіканський онкодиспансер. Лікарі запевнили, що зроблять операцію, хоча вважають, що мама не проживе більше 6 місяців. Тому узяли з нас розписки.

Операцію робили 18 фахівців. Ми зберегли до них у своїх серцях велику вдячність. Адже їх талановиті руки врятували життя нашій мамі, і цього забути не можна.

Коли хвору виписали з лікарні, вона важила 32 кг (зріст 150 см), ми носили її на руках. Але «готуватися до найгіршого», як прогнозували лікарі, не хотілося, тому вирішили самостійно продовжити лікування за допомогою народних методів.

Першими стравами хворої були бульйон другої варки та кисле молоко. Потім — морквяний та яблучний соки. Мама дотримувалася «залізної» дієти: взагалі не їла м'яса, смаженого, печеного. Усі страви перетирали, як немовляті. Основна їжа — незасмажені супи і каші. Чаю, кави мама не вживала зовсім, а пила трави — настій ромашки, звіробою, календули, шипшини (щоденно).

Порції були дуже обмежені, до 200 г. Їла мама до 6 разів на день. Перший раз об 11-й годині, до цього тільки сік, трави.

Ми зібрали багато чистотілу (травневого), висушили його і перетерли руками. Жменьку трави настояли на 0,5 л чистого спирту протягом двох тижнів у темному прохолодному місці. Відразу після лікарні мама почала приймати цю настоянку. Спочатку 10 днів по 5 крапель за 30 хв до їди тричі на день. Потім по чайній ложці до кінця пляшки. Тепер п'є по столовій ложці.

Через рік після операції привезли маму на огляд до лікарів. Вона почувала себе набагато краще, важила вже 60 кг. Лікарі не повірили своїм очам, просили розповісти, як ми лікували хвору.

З того часу минуло 9 років. Зараз мама сама за собою доглядає, може прати, готувати їжу, веде щоденник, де записує, скільки з'їла яблук за день (обов'язково!), випила морквяного соку, настоянки чистотілу.

І ще. Кожної суботи ми влаштовуємо парилку для всієї родини. Можливо, гаряча баня теж допомагає мамі поліпшити обмін речовин в організмі, самопочуття і подолати хворобу.

...І сина

Молодшому сину не було ще року, коли він захворів — стафілокок внутрішнього вуха. Лікували ми його в лікарнях, їздили на консультації до столиці. Але все марно. Одна жінка порадила нам заварити чистотіл на воді, загорнути в теплі і настояти ніч. А потім робити примочки і пити його. Спочатку приймати внутрішньо по кілька крапель, потім збільшити дозу до чайної ложки. Через два тижні гній перестав іти з вуха, дитина заспокоїлася, почала спати вночі.

Відтоді чистотіл у нас вдома завжди під рукою, для нас це — ліки номер один. Радимо і вам скористатися цією цілющою травою.

Р. Красношапка,
м. Олександрія

Чай із саду

Пригадую, як у дитинстві мама готувала нам у печі чай із вишневих гілок. Навіть узимку. Той смак і запах досі пам'ятаю, ніби й сьогодні парує він із чашки. Хоч уже давно немає мами, та й мої скроні побіліли від років.

Подумалося, а чи не можна було б із вишневих гілок або листя виробляти наш, український вишневий чай.

Шановна редакціє! Будь ласка, надрукуйте моє запитання до читачів. Можливо хтось знає, як робити вишневий чай.

Григорій Свириденко,
Кіровоградська обл.

Смачний чай із грушевого та вишневого листя. Готують його так. Взяти в однаковій кількості грушевого та вишневого листя, розкласти тонким шаром на добу для пров'ялювання. Придатне для чаю тільки листя, зібране до вересня.

Пров'ялене листя пропустити через м'ясорубку з великими отворами. А щоб м'ясорубка не забивалася, перед перекручуванням листя дрібно поріжте ножицями.

Перекручену масу розкласти шаром 1,5—2 см у мілкій металевій посудині (емальованій, скляній), накрити вологою тканиною й поставити на 3—4 дні до теплого місця. Цей процес називається ферментацією.

Так починається процес бродіння. А незабаром маса набере чорного кольору, а в окремих місцях може з'явитися і білувата пліснява. Затим покладіть масу тонким шаром на деко і належно просушіть у печі або духовці. Температуру в духовці чи печі не піднімайте вище 100 градусів.

Чай готовий. Можете заварювати. Він має приємний запах, колір і смак. Готуючи чай, до нього ще можна додавати листя смородини, малини, обліпихи, лимона, амаранту.

А. Горюнов,
Черкаська обл., м. Черкаси,
вул. Ярославська, 36, кв. 16

Матеріал узято із журналу «Будьмо здорові»

Сподіваюсь на допомогу

Уже третій рік я хворію після інсульту. За цей час було два кризових стани, після яких знову доводилося вчитися сидіти і рухатись. Зараз ледве пересуваюся з костуром по квартирі. Лікарі відмовляються навіть поклasти до лікарні, кажуть, що немає ліків, продуктів харчування і навіть постільної білизни. Я розумію усі сучасні складнощі, але прикро до болю, як подумаю про себе. Все своє життя, а мені 57 років, відпрацювала на підприємстві, мене шанували в колективі, а тепер, коли захворіла, нікому не потрібна. Ось чому і звертаюся до вас, люди добрі, може, хтось знає народні методи лікування моєї хвороби.

Прошу уклінно — допоможіть, буду дякувати все життя.

Ганна Олександрівна Матвіюк,
256400, Київська обл.,
м. Біла Церква-8,
вул. Нагірна, 22, кв. 194

Як позбавитися каміння?

Я передплачую ваш журнал уже три роки. Читаю у ньому багато порад й ось і собі надумав звернутися до читачів по допомогу. Будь ласка, підкажіть мені народні методи, як із жовчного міхура вивести каміння. За ваші добрі слова буду щиро дякувати.

Іван Ковтун,
258900, Черкаська обл., м. Умань,
вул. Шолома Алейхема, 13

Я — нещаслива, бо худа

«Дім, сад, город» передплачую другий рік. У кожному номері друкуються листи, в яких люди просять допомоги й порад. І, безумовно, дуже добре, що читачі, виявляючи милосердя, допомагають один одному чим можуть і як можуть. От і я вирішила написати.

Мені лише сімнадцять років, але вже почуваюся нещасливою, бо дуже худорлява. Усе перепробувала, але нічого не допомагає.

Вірю, що є люди в Україні, котрі можуть допомогти мені. Буду безмежно вдячна тим, хто порадить, як позбутися тієї вади, від якої так страждаю.

Христина Миколаївна Гавриляк,
285400, Івано-Франківська обл.,
м. Калуш, вул. Добролюбова, 6

Два запитання

Передплачую журнал уже три роки, особливо цікаво читати поради, які надруковані в «Службі взаємодопомо-

Про ці, а також інші лікувальні властивості трав ви можете прочитати в журналі «Будьмо здорові».

ги». У мене теж є два запитання, сподіваюсь, що читачі мені допоможуть.

Уже сім років я хворію на депресію. З острахом чекаю осені або весни, бо в цей час хвороба загострюється і мені дуже погано. Я не палю, алкоголю не вживаю, а самопочуття не поліпшується. Як вилікуватись від цієї недуги народними методами?

І ще запитання. У нашому селі багато господарів утримують велику рогату худобу. Пасти корів доводиться біля лісу. Іноді вони розбрідаються і тоді їх важко знайти в лісі, буває, що взагалі губляться. Потрібен собака, який міг би їх знаходити і завертати на пасовище. Як навчити тварину виконувати таке завдання?

В. Полянський,
Львівська обл.

* * *

Мені 45 років. Вже давно хворію на ревматизм серця, дуже дошкуляють перебої у серці. Почуваю себе вкрай погано — тижнями майже не підіймаюсь з ліжка. Лікарі не допомагають зовсім. Можливо хтось знає народні методи, за допомогою яких можна хоч трохи зняти ці перебої.

Будь ласка, допоможіть.

Валентина Боднарчук,
281630, Хмельницька обл.,
м. Городок, завулок Тургенєва, 6

Я дуже люблю журнал «Дім, сад, город», завжди на нього чекаю і постійно читаю. У ньому знаходжу багато цінних порад. Зараз і мені потрібна така порада: сподіваюсь, що хтось із читачів знає народні методи лікування алергічних висипів на шкірі. Цим хворіє моя донька, ми вже пробували декілька засобів, але мало що допомагає.

Якщо відгукнеться добра людина, що знається на цій справі, буду довіку їй вдячна.

А. Мокієнко,
315292, Полтавська обл.,
Козельщинський р-н,
с. Верхня Мануйлівка

Шановні читачі! Моєму сину 21 рік, він добрий, симпатичний. Одна біда — низький на зріст. Хлопець боляче переживає, що у нього така вада. Можливо, є якісь засоби, вправи, продукти, що стимулюють ріст людини. Підкажіть, будь ласка.

А. Р. Смаль,
Чернігівська обл.

Дорогі друзі! Будь ласка, допоможіть. Хворію вже більше 5 років, не чую. Лікарі поставили діагноз — неврит слухових нервів.

Можливо, хтось знає, як вилікувати хворобу, надішліть рецепти до редакції. Адже вони потрібні не тільки мені. Буду вам щиро вдячна.

Є. Вискірко,
м. Київ

За браком грошей я не передплачую «ДСГ», але одна знайома порадила мені звернутися до «Служби взаємодопомоги».

Дуже прошу читачів відгукнутися на моє горе, допомогти позбутися хвороби. У мене варикозне розширення вен, на обох ногах відкриваються виразки. Ноги стають тверді, чорні, з ранами. Що тільки я не робила, а результатів немає. Не можу навіть на роботу ходити, а жити ж якось треба.

Можливо, є такі рослини, що мені допоможуть, вишліть, якщо можете, тільки напишіть, як саме необхідно їх вживати. Якщо хтось лікує мою хворобу, теж відгукніться. Оплату гарантую.

Лідія Іванівна Блоха,
Дніпропетровська обл.,
м. Кривий Ріг 17,
с. Горький, вул. Цілинна, 37/2

●

Як побудувати літню кухню?

До редакції пишуть люди з різних причин. От і я вирішила звернутися до читачів. Зараз багато господарів будує поруч із житловим будинком літню кухню. Це зручно і вигідно. Я теж хотіла б мати сучасну двоповерхову літню кухню, яка б не псувала вигляд всієї садиби. У «ДСГ» майстри-умільці розповідали, як побудувати погріб, сауну, житловий будинок. Можливо, вони і нам порадять?

Г. Кулініч,
м. Кіровоград

Як пророщувати пшеницю?

Чула по радіо, що в корм для домашньої птиці корисно додавати пророщену пшеницю. Я пробувала, але щось не виходить. Яка технологія пророщування пшениці, до якої стадії? Підкажіть, будь ласка.

Н. Єрмоленко,
Чернігівська обл.

* * *

Виникла необхідність пересадити шестирічні кущі смородини. Розкажіть, будь ласка, як це краще зробити, які особливості обрізування?

С. Н. Голуб,
Закарпатська обл.

Добре, що читачі «ДСГ» обмінюються досвідом і допомагають один одному. Хочу і я звернутися по допомогу.

Переглядав підшивку журналів за останні три роки, але не побачив поради про те, де можна знайти якусь надомну роботу, щоб у скрутний час вижити. Шановні читачі! Якщо ви опанували таку роботу, опишіть її технологію. В боргу не залишусь.

Олексій Леонідович Сичок,
275702, Чернівецька обл.,
Путильський р-н,
с. Підзахаричі, х. Межиброди

Багатьом з нас доводиться будувати дачу самостійно, а цегла зараз коштує дорого. Тому я вирішив виготовляти її сам. А як зробити для цього піч, не знаю. Підкажіть, будь ласка.

П. Олексієнко,
м. Чернігів

Мило роблю сама

Перегортаючи підшивку журналів, прочитала лист В. П. Лісного з Вінниччини, який запитував, як зварити мило в домашніх умовах.

Пропоную кілька рецептів.

1. 1 л води (дощової або дистильованої), 1 кг жиру, 150 г каустичної соди.

Розчинити каустик, жир додавати потроху, частинами. Варити, помішуючи, півтори години.

Якщо каустику немає, можна використати попіл (поташ) від спалювання соняшника або дров твердих листяних порід. Попіл повинен бути сухий (той, що не потрапив під дощ). Його заливають водою і, періодично помішуючи, витримують добу. Жир краще нагрівати на водяній бані, а потім вливати луг. На відкритому вогні це робити небезпечно, бо, наливаючи луг у гарячий жир, можна обпектися бризками.

Суміш ретельно перемішують і доливають луг до одержання світлого мильного клею. Потім додають 10—12% кухонної солі, внаслідок чого мильний розчин згортається у білі клапті. Суміш продовжують варити до зникнення піни, коли клапті зіб'ються докупи. Після цього мило розливають у невеликі форми і дають прохолонути.

Коли застосовують каустик, одержують тверде мило, поташ — рідке. Його потрібно зберігати в закритому посуді.

2. 100 г каустику, 1 кг жиру, 1 л води.

Варити слід доти, поки не утвориться сметаноподібна маса. Після охолодження порізати на шматки.

3. М'яке мило: 3,4 кг поташу, 4,5 кг жиру тваринного, 1 л води.

Третину жиру перемішати з поташем та невеликою кількістю води і варити на слабкому вогні, постійно помішуючи. Поступово додати решту жиру. Підігріти до утворення однорідної маси, потім перелити в інший посуд для «дозрівання». Щодня масу ретельно перемішувати, додаючи трохи води. Мило буде готове через два тижні.

Таке м'яке мило легко перетворити на тверде. Для цього суміш підігрівають на воді, безперервно помішуючи, і додають насичений розчин кухонної солі (250 г на відро маси). Кип'ятити до випадання в'язкого осаду. Після цього зняти з вогню, злити залишок води, налити у форми, просушити й порізати на шматки.

В. М. Неділько,
Дніпропетровська обл.

Як позбутися блощиць?

Кожного літа ми приїжджаємо відпочивати до своїх знайомих у село. Місця у них вистачає всім: будинок хоч і не новий, зате великий. Одна біда — завелися в ньому блощиці.

Сусіди порадили покласти в ліжка та біля них жмутки полину. На певний час комахи втікають, а потім знову «атакують». Підкажіть, як їх вивести?

Родина Мазурчуків,
Дніпропетровська обл.

Свиняча корейка в маринаді

0,5 кг свинячої корейки, 2 ложки олії, апельсин, лимон, 2 цибулини, 2 яблука, 2 ложки кетчупу, цукор, сіль, прянощі.

Корейку миємо, нарізуємо, солимо, посипаємо прянощами та ставимо в духовку пектись. А тим часом готуємо маринад. Дрібно нарізуємо цибулю та яблука і тушкуємо їх в олії. Додаємо сік з лимона та апельсина, а потім кетчуп та трохи цукру. Безперервно помішуючи, проварюємо ще протягом трьох хвилин. Пропечену корейку змащуємо з обох боків маринадом, ставимо знову в духовку і печемо ще 10 хвилин. До столу найкраще подавати з картопляним салатом.

Італійський суп

40 г масла, 30 г борошна тонкого помелу, 80 г томатної пасти, 20 г цукру, 1 кубик бульйону, сіль, вода, 30 г цибулі, 50 г широкої локшини, 80 г твердого сиру.

З масла і борошна робимо світлу заправку, заливаємо водою кімнатної температури, додаємо томатну пасту і доводимо до кипіння. Коли почне кипіти, кладемо кубик бульйону, цілу цибулину і солимо. Приблизно через півгодини кипіння додаємо макаронні вироби і за смаком цукор. Готовий суп подаємо з нарізаним сиром.

Запечена цвітна капуста

1000 г картоплі, велике суцвіття цвітної капусти, 40 г жиру, 20 г мелених сухарів, 200 г копченого м'яса, сіль, молотий чорний перець, кмин, 0,2 л вершків, 3 яйця.

Картоплю миємо і варимо в «мундирах». Після того, як вона звариться, зціджуємо воду, бульби охолоджуємо і чистимо. Очищену і помиту цвітну капусту проварюємо в підсоленій воді, зціджуємо воду і розбираємо її на суцвіття. Деко змащуємо жиром, посипаємо меленими сухарями, укладаємо пластинами картоплю, на неї — цвітну капусту і посипаємо звареним, нарізаним кубиками м'ясом. Усе це солимо, посипаємо кмином, заливаємо вершками, в яких розмішано подрібнені яйця, і ставимо в духовку для запікання. Подаємо на стіл з овочевим салатом.

Курча по-угорськи

Невелике курча, 50 г копченого свинячого сала, 50 г цибулі, 50 г олії, 30 г томатної пасти, 100 г зеленої паприки, 100 г помідорів, сіль, молотий чорний перець.

Курча ретельно чистимо, миємо та розрізуємо на чотири порції. Кожну порцію солимо, нашпиговуємо шматочками сала і посипаємо прянощами. Дрібно нарізану цибулю підсмажуємо на олії до золотистого кольору, курча швидко обсмажуємо з усіх боків, додаємо томатну пасту, трохи обсмажуємо, підливаємо воду кімнатної температури і тушкуємо. Коли м'ясо стане напівм'яким, кладемо очищену нарізану зелену паприку і порізані на чотири частини помідори. Усе разом тушкуємо до готовності. До столу подаємо з тушкованим рисом.

Картопляний суп з соєю

450 г картоплі, 1,2 л води, 50 г цибулі, 150 г коренів, 80 г сої, 30 г олії, зубок часнику, майоран, сіль, кмин.

Очищені помиті овочі нарізуємо маленькими кубиками, підсмажуємо на олії, кладемо поверх кубиків нарізану картоплю. За смаком кладемо сіль, кмин, часник. Додаємо зварену сою. Варимо ще недовго і заправляємо приправами. Подаючи до столу, додаємо посічену зелень петрушки.

Курча по-грецьки

Велике курча, 4—5 лимонів, 2 зубочки часнику, 0,1 л оливкової олії, 3 цибулини, 3 морквини середньої величини, 3 яблука, 100 г сиру, 80 г шампіньйонів, зелень петрушки, сіль, прянощі, 1500 г картоплі, гірчиця.

Одно величеньке курча ділимо на 4—5 частин, солимо, посипаємо прянощами і кладемо на змащений олією лист. Вичавлюємо сік з лимонів, тремо в нього 2 зубочки часнику і заливаємо оливковою олією. Додаємо трішки солі, прянощів та гірчиці. Усю суміш ретельно вимішуємо. Потім засипаємо почищену та нарізану кубиками картоплю та дрібно покришену цибулю. Усе це залишаємо постояти протягом півгодини. Суміш додаємо до курчати і трохи посипаємо чебрецем. Нарешті додаємо нарізану моркву, зелень петрушки, яблука і шампіньйони. Лист ставимо в духовку і випікаємо при температурі 200°С протягом 1,5 години. За 15 хвилин до закінчення приготування курчати витягаємо його і посипаємо тертим сиром. Частину курчати можна посипати зеленню петрушки.

Суп з кучерявої капусти

400 г кучерявої капусти, 40 г олії, 20 г борошна тонкого помелу, 30 г цибулі, 2 зубки часнику, 200 г картоплі, сіль, кмин, молотий чорний перець.

Очищену і дрібно порізану кучеряву капусту варимо в підсоленій киплячій воді разом із почищеною і нарізаною кубиками картоплею. В олії пасеруємо дрібно нарізану цибулю, додаємо часник, борошно, трохи підсмажуємо, заливаємо теплою водою і доводимо до кипіння. Доливаємо до звареної кучерявої капусти з картоплею і ще трохи проварюємо. Заправляємо сіллю, кмином і чорним меленим перцем.

Фарширована печеня з яловичини

600 г яловичого м'яса (задня частина), 150 г свинячої лопатки, 40 г рису, 1 яйце, 50 г цибулі, сіль, чорний мелений перець, 50 г червоного вина, 80 г олії.

М'ясо миємо, всередині ножем робимо кишеню і наповнюємо її фаршем з меленого свинячого м'яса. Додаємо попередньо зварений рис, яйця, сіль, прянощі та нарізану цибулю, усе разом старанно вимішуємо. Отвір зашиваємо. М'ясо обсмажуємо з усіх боків на олії, додаємо нарізану цибулю, підливаємо вина і тушкуємо до м'якого стану.

Салат із цвітної капусти

Невелике суцвіття цвітної капусти, 30 г цибулі, 20 г олії, 20 г цукру, оцет, сіль, зелень петрушки.

Очищену та помиту цвітну капусту варимо в киплячій підсоленій воді до м'якого стану. Зваривши, відціджуємо воду, капусту охолоджуємо і розбираємо на менші суцвіття, посипаємо дрібно порізаною цибулею, заливаємо солодко-кислою підливою з води, цукру та оцту і збризкуємо олією. Подаючи до столу, посипаємо дрібно нарізаною зеленню петрушки.

Шкльбанці з маком

1000 г картоплі, 100 г борошна тонкого помелу, 60 г маку, 60 г свинячого смальцю, 80 г цукрової пудри, сіль.

Помиту і очищену картоплю варимо в солоній воді. Коли звариться, половину води відціджуємо, досипаємо просіяне борошно, прикриваємо усе і залишаємо на 10 хвилин пропарюватись. Потім ретельно вимішуємо до однорідної кашоподібної маси. Ложкою, яку занурюємо час від часу в гарячий жир, вибираємо шкльбанці, викладаємо їх на тарілку, посипаємо меленим маком, змішаним з цукровою пудрою, і поливаємо розтопленим жиром.

Морський плов

400 г рису, 200 г рибного філе, креветки, молюски, 200 г консервованої кукурудзи, 300 г овочів — помідори, паприка, цибуля, 2 зубки часнику, сіль, олія, соламіл.

Промитий рис підсмажуємо на ложці олії, солимо, перемішуємо і заливаємо водою, об'єм якої вдвічі перевищує об'єм рису. Варимо до 6 хвилин, потім рис відставляємо і залишаємо закутаним «в подушках» приблизно на годину. А в цей час великими шматками (кружальцями) нарізуємо

цибулю, пасеруємо її на олії, додаємо нарізані та обкатані в соламілі філе, молюски, креветки і усе разом тушкуємо. Безпосередньо перед закінченням додаємо консервовану кукурудзу. Ретельно вимішану суміш додаємо до рису і подаємо на стіл.

Фаршированний яловичий антрекот

600 г яловичого антрекоту або вирізки із задньої частини, сіль, мелений чорний перець, гірчиця, 50 г картоплі, 200 г копченої грудинки, 1 яйце, 0,3 л сметани, 200 г олії, 40 г борошна тонкого помелу, мелена червона паприка.

М'ясо миємо, видаляємо з нього жили і плівки, розрізуємо на 4 плоских шматки. Відбиваємо, солимо, посипаємо спеціями, натираємо гірчицею. Грудинку, нарізану маленькими кубиками, підсмажуємо на невеликій кількості жиру. Картоплю варимо в «мундирах», чистимо, нарізуємо кубиками і додаємо до підсмаженої грудинки разом із сіллю, прянощами, яйцем і сметаною. Усе разом перемішуємо і накладаємо на антрекоти. Антрекоти загортаємо, скріплюємо тонкими шпильками або зубочистками. Печемо їх на гарячій олії, підливаємо воду і тушкуємо до м'якого стану. М'які антрекоти виймаємо, сік зціджуємо на жир, притрушуємо борошном, додаємо паприку і заливаємо водою або бульйоном. Трохи проварюємо і додаємо сметану. Готовий соус проціджуємо.

Картопляна запіканка з сиром

1000 г картоплі, 0,15 л сметани, 100 г масла, 4 яйця, сіль, мускатний горіх, зелень петрушки, 30 г мелених сухарів, 100 г твердого сиру, 20 г жиру для змащування форми.

Очищену вимиту картоплю варимо, ретельно розмішуємо її (збиваємо) з сметаною. Масло змішуємо з жовтками, сіллю, мускатним горіхом, додаємо збиту картоплю, мелені сухарі, половину натертого сиру і посічену зелень. Укладаємо в підготовлену форму і запікаємо. Подаємо на стіл посипаною другою половиною тертого сиру, зеленню петрушки і доповнюємо салатом із сирих овочів.

Картопляне пюре з крупами

1000 г картоплі, 130 г круп, 50 г масла, 0,2 л молока, сіль.

Крупи промиваємо і варимо в підсоленій воді до м'якого стану. Картоплю миємо, чистимо, ріжемо на четвертинки. Заливаємо киплячою водою, додаємо сіль і варимо також до м'якого стану. Зварену картоплю відціджуємо, додаємо розтоплене масло і кипляче молоко та вимішуємо до досягнення консистенції однорідного пюре. До готового пюре додаємо зварену крупу і ретельно вимішуємо. Подаємо на стіл з овочевими салатами.

Сирний торт з фруктами

Для дріжджового тіста: 200 г борошна вищого гатунку, 20 г дріжджів, 40 г цукру-піску, 1 л молока, 1 жовток, сіль, 50 г олії.

Начинка: 4 яйця, 300 г цукрової пудри, 80 г манної крупи, 40 г подрібненого мигдалю, сік одного лимона, 1000 г м'якого сиру, 450 г компоту із слив.

З молока кімнатної температури, цукру, дріжджів готуємо розчин. До розчину, коли він підійде, додаємо просіяне борошно, потім жовток, олію, сіль. Ретельно виробляємо тісто і залишаємо його бродити. Форму для торта змащуємо жиром, викладаємо на неї тісто і залишаємо його підходити.

Начинка: жовтки розмішуємо з цукром, додаємо манну крупу, подрібнений мигдаль, лимонний сік, сир і ретельно вимішуємо. Насамкінець обережно змішуємо із старанно збитими в піну білками. Компот проціджуємо, сливи, вийнявши з них кісточки, викладаємо, чергуючи з сирною начинкою, на тісто, що вже перебродило. Виріб випікаємо в гарячій духовці.

Цукерки далібора янду

0,5 л незбираного молока, 5 ложок згущеного без цукру молока, 8 ложок цукру-піску, 40 г масла, ложечка розчинної кави чи какао або мелена кориця, кокосове борошно.

У глибокій тефлоновій сковорідці варимо молоко з цукром: доводимо його до кипіння і трохи проварюємо. Пом'якшуємо маслом і робимо густішим, додавши згущене молоко. Додаємо розчинну каву, какао або корицю, залежно від того, які саме цукерки хочемо одержати. Коли утвориться кашоподібна маса, відставляємо сковорідку і даємо їй трохи охолонути. Виробляємо кульки із ще теплої, але не гарячої маси. Кожну кульку обкачуємо в кокосовому борошні і викладаємо на окрему корзиночку.

Яблучні скибочки із збитими білками

6 яєць, 200 г маргарину, 200 г цукрової пудри, 200 г горіхів, 200 г спеціального борошна тонкого помелу, 200 г цукру-піску, 1500 г яблук.

Яблука чистимо, ріжемо на скибочки, підливаємо трохи води і тушкуємо до м'якого стану. Масло вимішуємо з цукровою пудрою і поступово додаємо жовтки, мелені горіхи, просіяне борошно з порошком для печива. Усе це ретельно вимішуємо і виливаємо на змащений жиром і посипаний борошном лист. Ставимо в духовку. Потримавши там трохи, виймаємо і викладаємо протушковані яблука та збиті в густу піну білки з цукром. Знову ставимо в духовку і випікаємо до готовності.

Бісквітні тістечка з квасолею

8 яєць, 370 г цукрової пудри, 250 г білої квасолі, 100 г горіхів, 100 г мелених сухарів, пачка порошку для печива, 50 г рому.

Начинка: 0,3 л молока, 100 г борошна грубого помелу, 250 г масла, 150 г цукрової пудри, ром, 50 г горіхів.

Жовтки яєць розтираємо із цукровою пудрою до утворення піни, поступово потроху додаємо зварену протерту квасолю, мелені горіхи, мелені сухарі з порошком для печива, ром і збиті в густу піну білки. Тісто виливаємо на змащене і посипане борошном деко. Випікаємо в духовці при середній температурі. Тісто розрізуємо на дві частини, 3/4 крему викладаємо як начинку між ними, рештою намазуємо горішню частину.

Крем: з молока і борошна варимо густу кашу, охолоджуємо і додаємо до неї розтерте з цукром масло.

Млинці з горіховою начинкою

0,25 л молока, яйце, сіль, 60 г пшеничного борошна грубого помелу, 30 г соєвого борошна тонкого помелу, 100 г олії, 130 г горіхів, 30 г мелених сухарів, 20 г родзинок, 50 г меду, лимонний сік.

До молока поступово, безперервно помішуючи, додаємо просіяне борошно, яйце, сіль, робимо однорідне тісто і випікаємо тоненькі млинці. Готові млинці намазуємо горіховою начинкою.

Начинка: очищені горіхи мелемо, додаємо просіяні мелені сухарі, розтоплений мед, лимонний сік і насамкінець родзинки. Подаємо на стіл, посипавши горіхами.

Служба взаємодопомоги

Делікатес

Зараз на базарі є такий делікатес, як «гнітяні» сливи, груші. Як його виготовити, я не знаю, а продавці рецепти бережуть. Отже, може, хтось із читачів поділиться технологією одержання «гнітяних» фруктів.

Для мене є ще одна кулінарна загадка, про яку хочеться запитати. Це кваша із пророслого зерна. Хто знає, як її готують, відгукніться.

В. І. Олійник,
Миколаївська обл.

Секрети кухні тітки Насті

Місяць, зорі і врожай

Якова (5). Якщо піде град або снігова крупа, то на Мотрону (22) настане справжня зима.

Тілець
6 (6.33) — 8 (16.55)

Повний Місяць — 7 (10.21)

Якщо на пристовбурних кругах яблунь у вас влітку була органічна мульча, восени її слід внести у грунт під час перекопування, а на зиму насипати новий 5—10-сантиметровий шар мульчі з гною, торфу, компосту тощо.

Викопують для живцювання маточники хризантем і тримають у поглиблених парниках чи підвалах, щоб навесні занести в теплицю і живцювати.

Висаджують у дерев'яний ящик з грунтом цибулю для вигонки в кімнатних умовах. Висівають (підзимовий спосіб) цибулю малогніздових сортів на ріпку.

За народними прикметами

Дмитра (8). Якщо на Дмитра день без снігу, то ще не буде зими.

Близнюки
8 (16.55) — 11 (4.55)

Під чорну смородину, агрус і порічки вносять попіл (сухий деревний). Це підвищить стійкість рослин до борошнистої роси, антракнозу, септоріозу. Під кожний кущ дають 200—300 г попелу і рівномірно розподіляють по всій площі у зоні куща, після чого обережно неглибоко перекопують грунт, щоб не пошкодити корені.

За народними прикметами

Параскеви-П'ятниці (10). Якщо день сонячний, чекай теплої зими, хмарно — в середині грудня будуть сильні морози.

Рак
11 (4.55) — 13 (17.29)

Згрібають і компостують обпале листя. Знімають з дерев і спалюють ловчі пояси, якщо, звичайно, не зробили це раніше.

Висівають під зиму петрушку звичайну листкову і цукрову, пастернак, моркву сорту Підзимова.

Лев
13 (17.29) — 16 (5.00)

Третя чверть Місяця — 15 (14.42)

Штамби молодих дерев і основи скелетних гілок обв'язують ялиновими гілочками, сухими стеблами малини, смужками старої клейонки, іншими щільними матеріалами, які захищають плодові насадження від гризунів, сонячних опіків, зимового висушування.

За народними прикметами

Кузьми і Дем'яна (14). Випаде сніг — на весняну повінь.

Діва
16 (5.00) — 18 (13.16)

Розкладають на садовій ділянці отруйні зернові принади, закладаючи їх у нори, трубки з картону або толю, щоб птахи не розклювали. Ставлять у сараях і садових будиночках пастки для мишей.

Висівають свіжозібране насіння еремуса.

Терези
18 (13.16) — 20 (17.41)

Ретельно очищають від решток землі лопати, сапки та інший інструмент і складають їх у сухому місці. Гумові і пластикові шланги для поливу, запас отрутохімікатів, банки з фарбою ховають там, де вони не будуть промерзати.

За народними прикметами

Павла (19). Иде сніг — чекай сніжну й добру для озимини зиму.

Федора (20). Якщо відлига — чекай морозів.

Скорпіон
20 (17.41) — 22 (18.56)

Новий Місяць — 22 (18.42)

Провітрюють холодним повітрям плодосховища і підвали, перевіряють стан зберігання яблук та інших плодів, видаляють загнилі.

За народними прикметами

Михайла (21). Якщо на Михайла ніч ясна, то буде зима сніжна й красна.

Мотрони (22). Якщо в листопаді Мотря на білім коні приїде, то гостру зиму нам привезе.

Стрілець
22 (18.56) — 24 (18.50)

Прилаштуйте у своєму саду годівниці для зимуючих птахів.

Перевіряють стан зберігання овочів і коренеплодів. Якщо ви поспішали під час збирання і поклали у підвал чи погріб абияк, насипали в купи, то зараз можна їх неквапно перебрати й підготувати до тривалого зберігання.

БІОДИНАМІЧНИЙ КАЛЕНДАР

Листопад

Риби
1 (16.14) — 3 (22. 23)

Якщо у вас раніше не було часу підготувати до тривалого зберігання яблука і груші пізньостиглих сортів, можна це зробити і в листопаді. Зокрема, деяку кількість кращих за якістю яблук (Мелба, Уелсі, Спартан) варто запаяти у поліетиленові пакети, щоб лежали довше і не сприймали сторонніх запахів у підвалі. Можна також використати інший спосіб: опустити яблука у спиртовий розчин прополісу (1 частина прополісу на 5—10 частин спирту чи горілки).

Закінчують збирання моркви. Висівають під зиму насіння редиски (сорту Рожево-червона з білим кінчиком).

Овен
3 (22. 23) — 6 (6.33)

Прибирають з городу і саду дерев'яні та металеві підпірки і складають у сарай. Якщо раніше не встигли перекопати грядки, зробіть це зараз, поки мороз не скував землю. При цьому вносять органічні добрива, а один раз за три-чотири роки й мінеральні: по 0,5—1 склянці простого суперфосфату, сірчанокислого калію і не більше півсклянки хлористого калію на квадратний метр площі. Перекопуючи грядки, грудки грунту не розбивайте, вони сприятимуть снігозатриманню.

В ці дні можна висіяти насіння огірків для вирощування на підвіконні. Треба тільки пам'ятати, що ця культура теплолюбна, не терпить протягів і є однодомною рослиною.

За народними прикметами

Казанський день (4). Якщо зранку дощить, то надвечір має піти сніг — ознака ранніх підсніжників.

Капусту для зберігання залишають щільну, не пошкоджену, з трьома-чотирма зеленими листками, що прилягають до головки нещільно. Головки укладають в ящики або на стелажі в 2—3 ряди у шаховому порядку. Можна також зберігати, підв'язавши за качан до перекладини.

Козеріг
24 (18.50) — 26 (19.19)

Продовжують роботи в підвалах, погребах, де зберігаються плоди, овочі, коренеплоди. Якщо необхідно підвищити вологість у приміщенні, зволожують рогожні кулі, мати або просто розбризкують воду. Для видалення лишків вологи у повітрі в кутках підвалу ставлять ящики з негашеним вапном.

Уважно стежать за режимом зберігання свіжих і перероблених овочів, зміцнюють бурти, накривають зверху погріб соломою, листям, тирсою чи торфокришкою.

Висаджують на вигонку в кімнатних умовах корені петрушки, пастернаку, цибулю на перо.

Водолій
26 (19.19) — 28 (21.54)

Продовжують роботи, які поліпшують умови зберігання овочів, коренеплодів, картоплі. Зокрема, можна уважно перебрати моркву, яку ви засипали в купу. Не пошкоджені корені моркви і петрушки складають у ящики і пересипають свіжим піском середньої вологості. Укладають моркву також у пірамідки-штабелі. В цьому випадку на земляну долівку насипають пісок шаром 2—2,5 см, потім укладають коренеплоди так, щоб вони не торкалися один одного, і засипають шаром піску 1—1,5 см. Головками коренеплоди розміщують назовні. Висота пірамідки-штабеля — 60—80 см, ширина біля основи — 1 м, довжина будь-яка.

За народними прикметами

Пилипа (27). Якщо хмарно або сніжно, травень буде негожий.

Пилипівський піст, Пилипівка (28). Яка ніч у Пилипівку, такий день у Петрівку.

Риби
28 (21.54) — 1.12 (3.51)

Перша чверть Місяця — 29 (9.29)

Перевіряють і вдосконалюють умови зберігання овочів. Зокрема, цибулю і часник на продовольчі потреби краще зберігати в сухому і теплому приміщенні в ящиках або кошиках по 16—20 кг. В цьому випадку вони зберігаються краще, ніж у холодних умовах, хоч трохи й усихають.

За народними прикметами

Матвія (29). На Симеона горобці збираються в табунці.

У номері

«Дім, сад, город» (українською мовою)

Щомісячний виробничо-практичний журнал
№ 10, жовтень, 1995 р.
Видається з січня 1989 р.
Київ, видавництво «Нива»

Здано до набору 16.08.95. Підписано до друку 27.09.95.
Формат 60×84 1/8. Папір офсетний № 1. Офсетний друк.
3,72 умовн. друк. арк., 16,74 умовн. фарб.-відб.,
7,5 обл.-вид. арк.

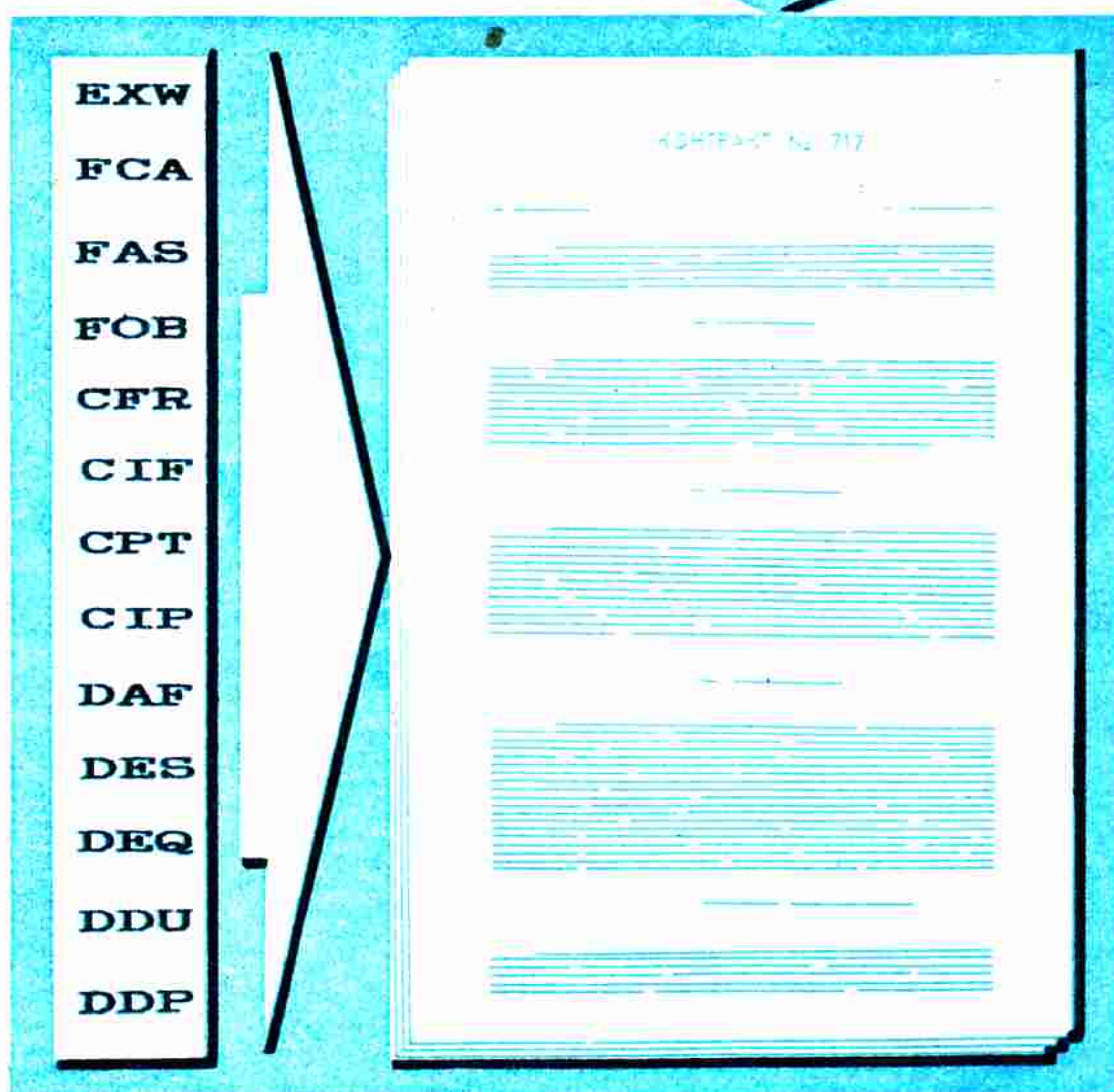
Тираж 130000 прим. Зам. 0118510.

Адреса редакції: 252054, Київ-54, вул. Павлівська, 11-г,
тел. 216-05-40.
Відділ листів і реклами — 216-40-25.
Журнальний комплекс видавництва «Преса України»,
252146, Київ-146, вул. Героїв космосу, 6.

Індекс 74142

Как
заключать

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТОРГОВЫЕ КОНТРАКТЫ

Увага!

Керівникам підприємств, організацій, колгоспів, радгоспів, фермерам, економістам, юристам підприємств усіх форм власності.

Видавництво «Нива» та журнал «ДСГ» пропонують Вашій увазі довідник «Як укласти міжнародні торговельні контракти».

✦ Книга присвячена нормам і правилам укладання міжнародних торговельних контрактів, які прийнято у всьому світі. Її підготовлено на основі найновішої редакції міжнародних правил тлумачення торговельних термінів «Інкотермс», розроблених Міжнародною торговою палатою, та Конвенції ООН про угоди міжнародної куплі-продажу товарів.

У книзі подано класифікацію зарубіжних фірм та показники їхньої діяльності, а також пояснюється, як відшукати інформацію про надійність партнера, позаяк можливий ризик, у кращому випадку непорозуміння, а в гіршому — непередбачені фінансові збитки.

Вартість довідника — 450 000 крб. Для оптових покупців (не менше 500 екз.) — 320 тис. крб.

На книжкову полицю

«Скарбниця народного досвіду». Зовні скромно видана книга «Дім, сад, город. Випуск I».

✦ Колектив видавництва «Нива» під однією обкладинкою зібрав більше двохсот кращих публікацій, що свого часу були надруковані у журналі «Дім, сад, город» та його додатках. У результаті маємо своєрідну невелику, але дуже повчальну енциклопедію господарювання на присадибній ділянці, в саду і на приватній фермі, маємо добру нагоду ще раз познайомитися з багатьма секретами народної медицини, з корисними порадами для тих, хто прагне майструвати, своїми руками прикрашати і вдосконалювати власний побут.

Ціна книги «Скарбниця народного досвіду» в редакції — 70 тис. крб., поштою — 140 тис. крб.

Ці книги можете придбати, попередньо оплативши через поштове відділення зв'язку — 252054, Київ-54, вул. Павлівська, 11 «Г», журнал «ДСГ».

Зазначте в поштовому переказі свою адресу і книгу Вам буде вислано поштою.

Оплату можете здійснити через банк на адресу журналу «ДСГ»:
р/р 2609797 Печерське від. УСБ м. Києва, МФО 322090. У платіжному дорученні зазначити — за книги.

Контактний тел. у Києві 216-40-25.

ISSN 0235—6368. Дім, сад, город! 1995. № 10. 1—32